Міністерство освіти і науки України

УКРАЇНСЬКА МОВА

10-11 класи

ПРОГРАМА
для профільного навчання учнів
загальноосвітніх навчальних закладів

Філологічний напрям,
профіль – українська філологія

2017

Авторський колектив:

Мацько Любов Іванівна, академік НАПН України, доктор філологічних наук, професор;
Груба Таміла Леонідівна, кандидат педагогічних наук, професор;
Семеног Олена Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор;
Симоненко Тетяна Володимирівна, доктор педагогічних наук, професор.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка …….4
Особливості організації профільного навчання
за філологічним напрямом, профіль – українська філологія……. 7
Можливості предмета «українська мова», профіль – українська
філологія у формуванні ключових компетентностей……. .8
Принципи навчання української мови……..19
Рівні оцінювання навчально-пізнавальної діяльності учнів……21
Рекомендації щодо роботи з програмою ……..24
Вимоги до рівня підготовки випускників…….27
10 клас. Профіль – українська філологія. Мовна, лінгвістична
Змістові лінії .....……29
10 клас. Соціокультурна змістова лінія……..57
11 клас. Профіль - українська філологія. Мовна, лінгвістична
змістові лінії …….60
11 клас. Мовленнєва (комунікативна) змістова лінія…….73
11 клас Соціокультурна змістова лінія ……...79

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Мета і завдання профільного навчання з української мови

Мова є одним із найважливіших засобів профілізації старшокласників, оскільки вона вербалізує картину світу і цим самим є основою цілісного світогляду кожної особистості. Старша школа характеризується тим, що підсумовує та узагальнює весь навчально-виховний процес загальноосвітнього навчального закладу, формує загальнолюдські, зокрема морально-етичні цінності (гідність, чесність, справедливість, турбота, повага до життя, повага до себе та інших людей), компетентності, важливі для сучасної, конкурентноздатної на національному та глобальному ринку праці особистості, її успішної самореалізації в суспільстві.

Особливістю профільного навчання з української мови є інтенсивний мовний та інтелектуальний розвиток старшокласників, їх творчого мислення, уяви, мовного чуття і мовного смаку, усвідомленої позитивної мовної поведінки, мовнокомунікативних умінь, творчих здібностей, формування навичок самостійної навчальної діяльності, мовленнєвого самовдосконалення, що значною мірою впливають на якість опанування інших шкільних предметів, визначають досягнення у майбутній професійній сфері, сприяють соціальній адаптації.

Програма з української мови для профільного навчання учнів 10-11 класів (філологічний напрям, профіль – українська філологія) (далі - Програма) розроблена на підставі Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1392, з урахуванням Державного стандарту початкової загальної освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 20. 04. 2011 р. № 462), Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти (2003), «Рекомендацій Європейського Парламенту та Ради Європи» (2006), програми із української мови для 5–9 класів для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання (2012-2015, зі змінами 2017 р.), відповідно до Концепції профільного навчання в старшій школі (наказ Міністерства освіти і науки від 21.10.2013 р. № 1456), положень концепції «Нова українська школа» (2016 р.), Типового навчального плану для 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів (проект) (2017).

Мета профільного навчання української мови(філологічний напрям, профіль – українська філологія)(далі – профільного навчання)полягає у формуванні інтелектуально розвиненої, морально досконалої, національно свідомої, духовно багатої мовної особистості, яка вільно володіє виражальними засобами сучасної української літературної мови, її стилями, різновидами, жанрами в усіх видах мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо), відзначається активною громадською позицією, готовністю до

подальшого професійно орієнтованого навчання, спроможна самостійно визначати цілі самонавчання, самовиховання й саморозвитку та дієво їх реалізовувати.

Завдання профільного навчання української мови:

- виховання громадянина і патріота Української держави; формування національної ідентичності як складової частини європейської приналежності;

- формування ціннісного ставлення до української мови як інтелектуальної, духовної, культурної цінності народу, мотивації знати сучасну українську літературну мову й досконало володіти нею в усіх сферах суспільного життя, готовності до усвідомленого вибору майбутньої професії й отримання професійної гуманітарної (філологічної) освіти; розвиток інтелектуально-креативних здібностей школярів, виховання потреби безперервно вчитися шляхом опанування еталонними художніми текстами; словниково-довідниковими засобами вдосконалювати власне мовлення;

- формування ключових і предметних компетентностей учнів;

- *формування мовних і лінгвістичної компетентностей* учнів, зокрема:

- поглиблення *знань про мову* як багатофункціональну *знакову систему* і *суспільне явище* шляхом усвідомлення основних процесів, що відбуваються в мові; ознайомлення з мовознавством як наукою і працями провідних вітчизняних лінгвістів, формування уявлень про лінгвістику як складову загальнолюдської *культури; інтелектуалізація* мовлення учнів, актуалізація їх лексичної, семантичної, граматичної компетентностей; вироблення мовного *смаку* шляхом розширення лінгвістичного (філологічного) світогляду; застосування отриманих знань і вмінь у власній мовленнєвій практиці, у тому числі професійно орієнтованій сфері спілкування;

- *формування мовленнєвих, комунікативних компетентностей,* зокрема:

- шляхом *поглиблення* знань про функціонально-стилістичну систему української мови, уявлень про мовленнєву діяльність, її основні види і особливості, *засвоєння норм мовленнєвої поведінки* в різних сферах і ситуаціях спілкування та вдосконалення умінь і навичок усного і писемного спілкування в науково-навчальній, соціально-культурній, офіційно-діловій сферах; оволодіння різноманітними стратегіями і тактиками ефективної *комунікації,* що відповідає досвіду, інтересам, психологічним особливостям учнів, для досягнення життєвих і професійних цілей; генерування вартісних зразків *власної мовленнєвої творчості*, виховання потреби самоосвіти, удосконалення навичок самоконтролю, особистісно-мовленнєвої діяльності;

- оволодіння уміннями *сприймати, аналізувати, зіставляти* мовні явища і факти, *коментувати*, критично *оцінювати* їх під кутом зору нормативності, відповідності сфері й ситуації спілкування, достовірності; розмежовувати варіанти норм і мовленнєві порушення;

- формування здатності *логічно обґрунтовувати* позицію, а також умінь і навичок переконливо висловлювати свої думки, почуття, погляди в різних комунікативних ситуаціях, тлумачити поняття, факти, (через слухання, говоріння, читання, письмо, застосування мультимедійних засобів), *дискутувати*, використовуючи різні способи аргументації та ілюстрування прикладами, вести

конструктивний діалог зі співрозмовниками, дотримуючись правил мовленнєвого етикету та етичних норм;

- формування умінь *генерувати нові ідеї й ініціативи* та втілювати їх у життя з метою підвищення як власного соціального статусу та добробуту, так і розвитку суспільства і держави; уміння конструктивно *спілкуватисяв колективі*, проявляти *лідерські якості*; реагувати мовними засобами на спектр соціальних і культурних явищ, попереджувати і розв'язувати конфлікти, досягати компромісів; конструктивно керувати емоціями; *адаптовуватися* до нових умов, вирішувати нестандартні завдання; працювати у групі, в команді;

- *формування лінгвокультурознавчої компетентності через* розвиток цілісного уявлення про мову як національно-культурний феномен, розуміння національної своєрідності української мовної картини світу, знання констант української національної культури, концептуальних лінгвокультурем, виховання поваги до інших етносів, їхніх мов, звичаїв, традицій, культури, історії; готовності до міжкультурного діалогу, пізнання різних культур;умінь сприймати мову як мистецьке явище, що має естетичну цінність, через твори мистецтва;

- *формування дослідницької, медіаосвітньої компетентності,* умінь сприймати, розуміти, систематизувати, перетворювати, використовувати інформацію з різних джерел, у т.ч. довідкової інформації (словники, енциклопедії, онлайн-ресурси тощо); електронних засобів масової інформації (електронної пошти, сервісних програм мережі);

- *формування умінь і навичок самостійної філологічної роботи* з текстами різних стилів та жанрів, у тому числі з текстами, які сприяють гармонізації психоемоційного стану, містять моделі досягнення свободи особистості, соціальної захищеності, сімейного щастя, кар'єрного зростання та ін., з різними джерелами наукової, довідкової інформації з лінгвістики, лінгвістичними словниками, зокрема електронними, для визначення мовної норми, пов'язаної з уживанням у мовленні того або іншого мовного явища; оволодіння основними прийомами інформаційної переробки /обробки,редагування тексту.

Визначені завдання відображені у предметних і ключових компетентностях, очікуваних результатах, реалізуються через мовленнєву (комунікативну), мовну, лінгвістичну, соціокультурну (лінгвокультурну), діяльнісну (стратегічну) змістові лінії Державного стандарту з української мови та наскрізні лінії «Екологічна безпека і сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість і фінансова грамотність».

У структурі програми виділено такі складники: пояснювальна записка, основна частина (власне програма) і додатки.

Основну частину програми структуровано у вигляді таблиці, яка охоплює такі елементи: 1) очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів; 2) зміст навчального матеріалу мовної, лінгвістичної, змістової лінії; 3) мовленнєва (комунікативна) змістова лінія; 4) соціокультурна змістова й наскрізні лінії. Поданий у програмі розподіл годин є орієнтовним; учитель може на власний розсуд змінювати його з метою педагогічної доцільності.

Програма розрахована на вчителів української мови і літератури старших

класів, а також на учнів-старшокласників, оскільки містить рекомендації для організації самонавчання та самооцінки і підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання з української мови.

Програма орієнтує не тільки на вивчення української мови, а й на обізнаність з філологічною галуззю в її зв'язках з іншими гуманітарними галузями (іноземною мовою, історико-літературною, мистецькою, природничо-науковими, інформаційно-цифровою та ін.).

Особливості організації профільного навчання за філологічним напрямом, профіль – українська філологія

Досягненню мети і розв'язанню завдань профільного навчання української мови сприятиме використання положень взаємопов'язаних сучасних наукових підходів: особистісно орієнтованого, компетентнісного, комунікативно-діяльнісного, когнітивно-комунікативного, соціокультурного, текстоцентричного.

Особливо посилюється увага до *компетентнісного* підходу, запропонованого Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти (2003), в «Рекомендаціях Європейського Парламенту та Ради Європи щодо формування ключових компетентностей ціложиттєвої (все життєвої) освіти» (2006), увиразненого в Державному стандарту базової та повної загальної середньої освіти (2011).

Відповідно Концепції «Нова українська школа» (2016) учні мають не тільки опанувати зміст навчальної дисципліни, а насамперед набути умінь і навичок, важливих для всебічного розвитку особистості громадянина України, морального та професійного зростання.

За Національним освітнім глосарієм (2014), компетентність – це динамічна комбінація знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особистості успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні освіти. Отже, компетентність – це набуті реалізаційні здатності особистості до ефективної діяльності.

Визнання компетентнісного підходу провідним у навчанні передбачає формування не лише *предметних (мовних, лінгвістичних, лінгвокультурознавчої, комунікативних, мовленнєвих, дослідницьких, медіа освітніх та ін.), а й ключових (загальноосвітніх) компетентностей*, зміщення акцентів зі знаннєвого на дієвий освітній результат: знання мають бути інструментом у розв'язанні життєвих проблем, засобом особистісного розвитку, соціалізації учнів, успішного професійного і особистісного становлення. *Ключові (загальноосвітні) компетентності* – це здатності, яких набуває кожен учень як суб'єк тнавчально-виховного процесу для самовизначення, загального розвитку й самореалізації.

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів відображені в компонентах ключових і предметної компетентностей, які мають бути сформовані у процесі навчання: *когнітивний (знаннєвий)***,** що окреслює відображає свідоме оволодіння мовою у послідовності від знань у вигляді правил та інструкцій до мовленнєвих навичок і вмінь (компетентностей) на основі засвоєних знань**,** *праксеологічний (діяльнісний), що п*ередбачає цілеспрямовану підготовку до виконання успішної, ефективної, оптимальної діяльності з метою досягнення очікуваного результату, *аксіологічний (ціннісний)* (у процесі співпраці вчителя та учнів під час навчання української мови створюються нові цінні продукти, розвивається творчий потенціал особистості), *інтерактивний (поведінковий),*що відображає тактики та стратегії взаємодії суб'єктів в умовах профільного навчання.

Можливості предмета «українська мова»,
профіль – українська філологія
у формуванні ключових компетентностей

Ключові компетентності	Компоненти
Спілкування державною мовою	**-** Здатність учнів засобами української мови успішно взаємодіяти у процесі розв'язання типових для віку життєвих проблем. - **Уміння**: - усно й письмово тлумачити поняття, факти, висловлювати думки, почуття, погляди; - реагувати мовними засобами на повний спектр соціальних і культурних явищ – у навчанні, на роботі, у громадських місцях, удома, на дозвіллі; - швидко адаптовуватися до нових умов, вирішувати нестандартні завдання, використовуючи потенціал української мови та відповідні комунікативні стратегії, - виступати з усним повідомленням, тлумачити поняття, факти, коректно вести діалог, дискусію; -використовувати різні види читання: ознайомлювальне, вибіркове, навчальне тощо; -створювати письмові висловлювання різних жанрів;

	-толерантно спілкуватися в полікультурному, поліетнічному суспільстві. **Ставлення:** поцінування української мови як державної – чинника національної ідентичності, готовність активно послуговуватися українською мовою в усіх сферах життя. **Навчальні ресурси:** текстоцентризм, напр., дискусія, дебати, діалог, проект щодо ролі державної /рідної мови.
Спілкування іноземними мовами	**Уміння**: -виявляти в текстах запозичення з інших мов; пояснювати лексичне значення, правопис та особливості вживання слів іншомовного походження; обговорювати прочитані або прослухані мовою оригіналу та в перекладі українською фольклорні та літературні твори. **Ставлення:** розуміння ролі іноземної мови як засобу пізнання іншого світу та збагачення власного культурного досвіду; розуміння потреби популяризувати Україну у світі засобами іноземних мов; готовність до міжкультурного діалогу, відкритість до пізнання різних культур. **Навчальні ресурси:** перекладні словники, тексти українськомовних перекладів літературних творів та оригінали.
Математична компетентність	**Спроможність** особистості застосовувати математичні вміння в реальному житті, працювати з числовою інформацією. **Уміння:** абстрактно мислити; установлювати причиново-наслідкові зв’язки, виокремлювати головну та другорядну

	інформацію; чітко формулювати визначення і будувати гіпотези; перетворювати інформацію з однієї форми в іншу (текст, графік, таблиця, схема). **Ставлення:** прагнення висловлюватися точно, логічно та послідовно. **Навчальні ресурси:** роздум (визначення тези, добір аргументів, наведення прикладів, формулювання висновків), висунення гіпотези та її обґрунтування; тексти, у яких наявні графіки, таблиці, схеми тощо**.**
Основні компетентності у природничих науках і технологіях	– З**датність** орієнтуватися в інформаційному просторі, швидко й ефективно шукати інформацію, використовувати різні види читання для здобуття нових знань; **Уміння:** володіти й оперувати інформацією відповідно до потреб, застосовувати ІКТ у навчанні й повсякденному житті, знаходити, опрацьовувати і систематизовувати інформацію); здатність бути відкритими до інновацій, реалізувати себе в мінливому технологічному, життєвому, навчальному й трудовому середовищі. змістовно, логічно, послідовно, точно описувати процесс власної діяльності; спостерігати за подіями, процесами, аналізувати, проводити мовні експерименти, словесно оформлювати результати досліджень; проводити пошукову діяльність; критично оцінювати результати людської діяльності у природному середовищі, відображені в творах літератури, та регулювати власну поведінку в довкіллі. **Ставлення:** готовність до опанування новітніми технологіями; зберігати природні ресурси

	для сьогодення та майбутніх поколінь, оперативне реагування на технологічні зміни. Прагнення поглиблювати уявлення про цілісну наукову картину світу для суспільно-технологічного поступу; **Навчальні ресурси:** науково-пізнавальні і навчальні тексти природничого, технічного та технологічного змісту, опис фізичного або хімічного експерименту, аналіз текстів літератури (епізодів) екологічного спрямування, усні / письмові презентації в рамках дослідницьких проектів, інноваційні технології навчання (інтерактивні, інформаційно-комунікаційні).
Інформаційно-цифрова компетентність	**Уміння:** діяти за алгоритмом, складати план тексту; використовувати інтернет-ресурси для отримання нових знань. **Ставлення:** задоволення пізнавального інтересу в інформаційному середовищі; прагнення дотримуватися етичних норм у віртуальному інформаційному просторі; критичне ставлення до медійної інформації. **Навчальні ресурси:** дописи в соціальних мережах і коментарі до них; інструментальні тексти (алгоритми, інструкції тощо); складання плану; аналіз медіатекстів (виявлення маніпулятивних технологій).
Уміння вчитися впродовж життя	**Здатність** і внутрішня потреба самостійно здобувати знання і формувати вміння відповідно до поставлених цілей з метою самовдосконалення й самореалізації. **Уміння** визначати мету навчальної діяльності та способи її досягнення;

	планувати й організовувати власну навчальну діяльність; читати, використовуючи різні види читання: ознайомлювальне, вибіркове, вивчальне тощо; постійно поповнювати власний словниковий запас; користуватися різними джерелами довідкової інформації (словники, енциклопедії, онлайн-ресурситощо); здійснювати самооцінювання результатів власної діяльності, рефлексію; застосовувати комунікативні стратегії відповідно до мети і ситуації спілкування. **Ставлення:** прагнення використовувати українську мову в різних життєвих ситуаціях; готовність удосконалювати власне мовлення впродовж життя; розуміння ролі читання для власного інтелектуального зростання. **Навчальні ресурси**: інструкції з ефективного самонавчання; довідкова література, зокрема, пошукові системи; електронні мережеві бібліотеки.
Ініціативність і підприємливість	**Інтегрована якість** особистості, що базується на креативності, творчості, інноваційності, здатності до ризику, спроможності планувати, самоорганізовуватися й організовувати підприємницьку діяльність, утілювати ідеї у сферу економічного життя, розв'язувати конфліктні ситуації, приймати рішення, брати на себе відповідальність, формувати моделі поведінки, необхідні для успішного розв'язання нагальних виробничих проблем. **Уміння:** презентувати власні ідеї та ініціативи зрозуміло, грамотно, використовуючи доцільні мовні засоби; використовувати комунікативні стратегії для формулювання власних

	пропозицій і рішень і виявлення лідерських якостей; оцінювати економічні ініціативи та економічну діяльність. **Ставлення:** готовність брати відповідальність за себе та інших; розуміння ролі комунікативних умінь для успішної професійної кар'єри. **Навчальні ресурси:** тексти офіційно-ділового стилю (резюме, доручення тощо), самопрезентація, зразки реклами, літературні твори, які містять моделі ініціативності.
Соціальна та громадянська компетентності	**Усвідомлення** громадянської повинності й відповідальності, здатність до реалізації громадянських прав і обов'язків. **Уміння:** аргументовано і грамотно висловлювати власну громадянську позицію в суспільно-політичних питаннях; висловлюватися, не дискримінуючи інших; критично оцінювати тексти соціально-політичного змісту; застосовувати комунікативні стратегії в демократичних процедурах. **Ставлення:** поцінування людської гідності; повага до закону та правових норм, зокрема до норм українського мовного законодавства; утвердження права кожного на власну думку; активна діяльність для демократичного громадянства. **Навчальні ресурси:** Інтерактивні технології навчання, твори, які містять моделі демократичної участі (дискусія про активну громадянську позицію).

Обізнаність та самовираження у сфері культури	**Здатність** учня усвідомлено сприймати надбання культури як цінність, аналізувати й оцінювати досягнення національної та світової культури, орієнтуватися в культурному та духовному контексті сучасного суспільства, застосовувати традиційні для культури українського народу методи самовиховання. **Уміння:** Використовувати українську мову як державну для духовного, культурного й національного самовияву; дотримуватися норм української літературної мови та мовленнєвого етикету, що є виявом загальної культури людини; читати твори літератури, використовувати досвід взаємодії з творами мистецтва в життєвих ситуаціях; створювати тексти, виражаючи власні ідеї, досвід і почуття та добираючи відповідні художні засоби; добирати літературу для читання, щоб одержати насолоду і користь від прочитаного. **Ставлення:** потреба читання літературних творів для естетичної задоволення та рефлексії над прочитаним; відкритість до міжкультурної комунікації; зацікавленість світовими культурними набутками. **Навчальніресурси:** твори мистецтва; мистецькі проекти. твори різних видів мистецтва; мистецькі проекти.
Екологічна грамотність і здоровий спосіб життя.	**Здатність** виявляти активну життєву позицію в питаннях захисту довкілля; готовність дотримуватися здорового способу життя й пропагувати його. **Уміння:**

	Використовувати ефективні комунікативні стратегії для співпраці в групі; Враховувати вплив слова на психічне здоров'я людини, відповідально використовувати мовні виражальні засоби; Застосовувати комунікативні стратегії для протистояння деструктивним та маніпулятивним впливам, що є загрозою здоровому способу життя; конструктивно спілкуватися в різних соціальних середовищах задля свободи особистості, досягнення соціальної захищеності, сімейного щастя, можливості кар'єрного зростання та ін. не завдавати шкоди довкіллю у процесі власної діяльності; сприймати довкілля як життєдайне середовище; бережливо ставитися до природи як важливого чинника реалізації особистості; розуміти переваги здорового способу життя. **Ставлення** здоровий спосіб життя; готовність управляти конфліктом; толерантність до різних поглядів, здатність довіряти й викликати довіру, співчувати. готовність зберігати природні ресурси для сьогодення та майбутнього; набуття знань про цілісну наукову картину світу для суспільно-технологічного поступу. **Навчальні ресурси:** тексти, які сприяють гармонізації психоемоційного стану, твори, які містять моделі досягнення свободи особистості, соціальної захищеності, сімейного щастя, кар'єрного зростання та ін. (дискусія про людину і довкілля). аналіз літературних текстів (епізодів) екологічного спрямування, усні / письмові

	презентації в рамках дослідницьких проектів.

Ключові компетентності увиразнено через наскрізні лінії: «Екологічна безпека і сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість і фінансова грамотність».

Наскрізна лінія ***«Екологічна безпека і сталий розвиток»***спрямовує діяльність учителя й учнів на формування соціальної активності, відповідальності й екологічної свідомості, усвідомлення ідеї сталого розвитку, що задовольняє потреби всіх членів суспільства за умови збереження й поетапного відновлення природного середовища, готовності брати участь у розв'язанні питань довкілля та розвитку суспільства; конкретизує роботу зі збереження й захисту довкілля.

Наскрізна лінія ***«Громадянська відповідальність»*** забезпечує розвиток соціальної й громадянської компетентностей відповідального громадянина.

Наскрізна лінія ***«Здоров'я і безпека»*** орієнтована на формування учня як духовно, емоційно, соціально й фізично повноцінного громадянина, що дотримується здорового способу життя, активно долучається до облаштування безпечного для життя й діяльності середовища.

Метою наскрізної лінії ***«Підприємливість і фінансова грамотність»*** є навчання молодого покоління українців ощадливості, раціонального використання коштів, планування витрат, стимулювання у них лідерських ініціатив, прагнення успішно діяти в технологічному швидкозмінному середовищі.

Упровадження наскрізних ліній передбачає розв'язування завдань реального змісту, виконання міжпредметних навчальних проектів, роботу з різними джерелами інформації.

Особистісно орієнтований підхід до навчання вивищує цілісність учнівської особистості у трьох важливих сферах (Я – «Відчуваю», «Думаю», «Дію»), дбаючи про інтелектуальний, духовний, фізичний розвиток дитини; урівноважує знаннєвий компонент змісту освіти з розвитком емоційної сфери, акцентуючи на плеканні адаптаційних здібностей, на самоусвідомленні і самоконтролю, антистресового потенціалу і життєвого оптимізму; передбачає оптимальні умови для різнобічного мовно-мовленнєвого розвитку учня, урахування його індивідуальних особливостей, інтелектуальних та креативних здібностей і потреб, інтересів, прагнень, заохочення до самостійності у вивченні мови, самопізнання і саморозвитку.

С*оціокультурний* підхід передбачає вивчення мови крізь призму культури*; когнітивно-комунікативний* - усвідомлене засвоєння знань про мову й оволодіння різними діями (упізнавати, аналізувати, порівнювати, класифікувати мовні одиниці й факти, оцінювати їх з погляду нормативності, відповідності сфері та ситуації спілкування), *комунікативно-діяльнісний* - здійснюється у процесі взаємопов'язаного і цілеспрямованого вдосконалення чотирьох видів мовленнєвої діяльності учнів: слухання, читання, говоріння, письма, зокрема на виконання комунікативних дій (будувати продуктивну мовну взаємодію з однолітками і дорослими у процесі підготовки спільних проектів), пізнавальних дій

(формулювати проблему, планувати послідовність дій, здійснювати пошук необхідної інформації з різних джерел, систематизувати її різними способами; здійснювати самоконтроль, самооцінку, самокорекцію). Т*екстоцентричний* підхід дозволяє зосередити увагу на інтегруванні теоретичних та прагматично зорієнтованих розділів курсу сучасної української літературної мови (фоностилістики, стилістичної лексикології, граматичної стилістики, стилістики і культури мовлення, риторики).

Зміст профільного курсу являє собою єдність процесу поглибленого засвоєння основ лінгвістики, мовних одиниць сучасної української літературної мови, теорії мовленнєвої діяльності, психолінгвістичних основ мовленнєвої комунікації, процесу формування умінь нормативного, доцільного, оптимального використання мовних засобів у різних сферах і ситуаціях спілкування. Його інтелектуально-діяльнісну специфіку становлять типи розумової і фізичної діяльності, форми суспільної свідомості і творчості, системи концептів і понятійних полів, що виражають форми профільної суспільної свідомості, специфіку мовомислення і мовотворення в різних вербальних формах.

У процесі профільного навчання з *лінгвістичних* компетентностей важливо актуалізувати *лексичну* (лексикон), *семантичну* і *граматичну* (семантикон) компетентності. Опанування орфоепічної, орфографічної, фонологічної компетентностей, засвоєних у попередніх ланках навчання і таких, що стали уміннями, продовжується, але функції такого навчального матеріалу ширші, багатоаспектні, зі зміщеними акцентами на складних орфограмах і пунктограмах. Більше уваги пропонується приділяти *лінгвокультурологічній*, *соціолінгвістичній і прагматичній* компетентностям (прагматикону), зокрема лінгвістичним маркерам соціальних стосунків, етномовним культурним універсаліям, мовним етичним формулам, стилям, підстилям і профільним мовним жанрам, що сформувалися на профільній інформації, її понятійному змісті і каналах передачі.

Ступінь *інтелектуально-психологічної* готовності учнів старшої школи й успішно засвоєний ними зміст мовної освіти в ранній дошкільній, початковій і середній основних ланках навчання дає підстави вважати, що старшокласники вже опанували *перший рівень мовної культури* – рівень *правильності*, тобто оволоділи необхідним загальномовним лексичним складом літературної мови, орфоепічними, орфографічними і пунктуаційними навичками, граматичними нормами словозміни, словотворення та побудови речень. Старшокласники мають добру перспективу для повного оволодіння наступними рівнями мовної освіти і культури: незалежного користувача і компетентного (автономного) користувача мовою. (Примітка: *див. рівні оцінювання учнів*).

Невід'ємним складником навчального курсу української мови є *лінгвокультурознавча компетентність***.** Вивчення лінгвокультури спрямоване на усвідомлення мови як національно-культурного феномену, розширення знань про взаємозв'язок розвитку мови, історії та культури народу, вдосконалення етикетних норм мовленнєвого спілкування, пізнання самобутньої культури українського народу, його ментальності, в «діалозі» з іншими культурами. Через емоційне переживання, пізнання моральних норм і культурних цінностей школярі

готуються до подальшого самостійного спілкування з мистецтвом слова, до міжкультурного діалогу, так відбувається їх індивідуально-творчий саморозвиток.

Зміст навчального матеріалу програми структурується з урахуванням тісно взаємопов'язаних лінгвістичної, мовної, мовленнєвої (комунікативної), соціокультурної, діяльнісної (стратегічної) ліній.

Лінгвістична змістова лінія спрямована на формування і розвиток мовно-мислительних здібностей та умінь учнів поглиблено опрацьовувати теоретичні питання мовної структури; на використання творчого доробку учених-лінгвістів, діячів культури та представлення їх як зразкових (еталонних і елітарних) мовних особистостей; на вироблення умінь аналізувати мову фольклорних і художніх творів, літературознавчих, історичних, географічних та інших текстів, виконувати завдання на мовне вправляння, творчі завдання; на ознайомлення з методикою науково-дослідницької роботи із етнолінгвістики, лінгвокультурології, мовного родинознавства, лінгвокраєзнавства.

Мовна змістова лінія представляє собою системний виклад сучасної української літературної мови з урахуванням внутрішньорівневих, міжрівневих і міжпредметних зв'язків. Провідними у вивченні мають бути *семантичний* і *функціональний* аспекти, що передбачають посилення уваги до значення і функцій мовних одиниць. Зокрема синтаксис повторюється на морфологічній основі; цілісність і системність знань і вмінь з пунктуації забезпечується широким зверненням до тексту, увагою до авторської пунктуації, складних випадків застосування пунктуаційних правил.

Мовленнєва (комунікативна) змістова лінія спрямована на формування і розвиток мовленнєво-мислительних здібностей та умінь: формування умінь переконувати, спростовувати чужі аргументи, обґрунтовувати власну позицію з наведенням системи аргументів; відповідно до поставленої мети здійснювати цілеспрямований пошук інформації у джерелах різного типу і критично оцінювати її достовірність; робити висновки з прочитаного або почутого; аналізувати мову окремих персонажів, промови визначних діячів минулого і сучасності, особливості мови інформаційних відеороликів та відеосюжетів; володіти основними видами публічних виступів (висловлювання, монолог, дискусія, полеміка, дебати), редагувати текстові зразки, конструювати виступи, діалоги і полілоги, готовності розв'язувати проблеми особистісного і суспільного характеру.

Соціокультурна змістова лінія є інтегративною, реалізується в системі навчальних тем з етно-, соціолінгвістики, лінгвокультурології, лінгвокраєзнавства, текстів і усних висловлювань, які віддзеркалюють національну культуру українського народу та подають кращі зразки світової культури, посилення, зосереджують увагу на громадянському і патріотичному вихованні, цінностях і нормах соціальної поведінки; формуванні відповідальності за свої вчинки і міжособистісні стосунки. Провідним постає розвиток духовної сфери особистості, зокрема виховання патріотизму, моральних переконань, активізація пізнавальної діяльності учнів, відчуття прекрасного, збагачення словникового запасу, формування особистісних переконань, вигранення власного духовного світу.

Соціокультурна змістова лінія спрямовується на формування умінь виконувати історико-культурологічні коментарі до національно-культурних лексем, проводити етно-, соціолінгвістичне дослідження, укладати етнолінгвістичні альбоми етнографічних районів України; вчити вилучати соціокультурну інформацію з різних джерел, опановувати різні способи збору, узагальнення, систематизування лінгвокультурної інформації, готувати тематичні екскурсії, зустрічі, олімпіади, вікторини, ігри, конкурси, укладати тематичний словник-тезаурус.

Діяльнісна (стратегічна) змістова лінія за Державним стандартом реалізується паралельно у мовленнєвій (комунікативній) і соціокультурній змістових лініях, збагачується за рахунок прагматичної лінгвістики. Змістова лінія спрямована на опанування стратегіями, що визначають мовленнєву діяльність, соціально-комунікативну поведінку учнів, спрямовані на розв'язання життєвих проблем, на формування умінь виконувати завдання на мовне вправляння (різноманітні вправи, тести, написання статей, складання конспектів, анотацій, рецензій на усні й письмові тексти, інтерв'ю, нарисів, резюме, участь у мовних іграх, конструювання лінгвістичних завдань тощо); творчі завдання (написання творів-описів, творів-міркувань, творів-медитацій, есе, переказів з творчим завданням; моделювати ситуації; виконувати проблемно-пошукові завдання; брати участь у роботі у групах, у парах; складати освітні проекти різної тематики, що продукуються із застосуванням групових форм навчання; виконувати усні / письмові презентації в рамках дослідницьких проектів; здійснювати самостійну пошукову роботу на основі філологічних та методичних журналів, масмедіа, філологічних, лінгвістичних Інтернет-сайтів, електронних словників, довідників,Web-сторінок, блогів мовознавців й укладати власну електронну бібліотеку; брати участь в учнівських конференціях, прес-конференціях, Інтернет-конференціях, дискусіях, дебатах, конкурсах, волонтерських, громадських заходах, організації свят рідної мови, мовних вікторин, у роботі наукових гуртків та проблемних груп філологічного профілю, готувати дидактичні матеріали за дорученням учителя, надавати мовну консультативну допомогу учням середніх класів. Учням пропонуються завдання творчого характеру для самоаналізу і самооцінювання, а також для підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання з української мови. З метою виконання пошуково-дослідницьких, творчих завдань учень поетапно планує, а потім здійснює, корегує, конкретизує, моделює, прогнозує власну діяльність, добирає переконливі аргументи чи спростовує наявні для доведення власної думки, уміє застосовувати набуті уміння в різних життєвих і навчальних ситуаціях спілкування, доцільно користується комунікативними стратегіями та стратегіями співпраці.

Навчання української мови забезпечує реалізацію як внутрішньопредметних (міжрівневих), так і міжпредметних зв'язків, створює передумови для усвідомлення художньої літератури як мистецтва слова, закладає основи, важливі для опанування іноземних мов та інших шкільних предметів гуманітарного та негуманітарного циклу. Важливою складовою шкільного курсу є різні види

лінгвістичного, філологічного аналізів тексту. Профільного вивчення української мови є різні види філологічного, лінгвістичного аналізу.

Принципи навчання української мови

Основними принципами навчання української мови є *загальнодидактичні* (науковості, систематичності й послідовності, наступності, зв'язку теорії з практикою, інтеграції традиційних та інноваційних технологій навчання і виховання; доступності, наочності, проблемності, свідомості, особистісної орієнтації, культуровідповідності, соціокультурний, креативності, активної пізнавальної діяльності, виховання на цінностях людини, цінностях держави, цінностях загальноетичних норм;соціального партнерства; неперервності; гуманізації, випереджувальності; мережевості; варіативності); *лінгвометодичні* (комунікативного навантаження мовних одиниць, вивчення мовних одиниць з опорою на текст, комунікативної доцільності, зв'язку теорії з комунікативною практикою, комунікативно-діяльнісний, інтеграції лінгвістичних понять, органічного поєднання навчання мови й мовлення, врахування поліфункціональності рідної мови, принцип текстотворчості (текстоцентризму), ситуативності мовлення).

Зокрема *принцип взаємозв'язку навчання, виховання і розвитку* орієнтований на забезпечення гармонійної реалізації основних загальноосвітніх функцій навчального предмета. Реалізація *принципу інтегративності* означає прагнення подати шкільний курс української мови у тісному зв'язку з іншими навчальними предметами (літературою, іноземною мовою, історією). П*ринцип особистісної орієнтації* навчання визнає цінність учнівської особистості, вияв і розвиток її здібностей, забезпечення вчителем оптимальних умов для різнобічного мовленнєвого розвитку кожного учня, врахування його індивідуальних особливостей, пізнавальних потреб, інтересів, прагнень, заохочення до самостійності у вивченні української мови, самопізнанні та саморозвитку. В основу *принципу культуровідповідності* покладена концепція про спорідненість особистості з історією і культурою власного народу (не зрікатися рідної мови і культури), вплив культурних цінностей на формування особистості; принципу *соціального партнерства* – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками.

Соціокультурний принцип передбачає опанування мови як національно-культурного феномену, що відображає духовно-моральний досвід народу, зв'язки української мови з національними традиціями українського народу, усвідомлення учнями краси, виразності й естетичних можливостей рідного слова; *принцип демократизації, гуманізації* навчання мови полягає у здійсненні співпраці вчителя й учня з метою досягнення освітньої мети, створення умов для творчого розвитку й учнів, і педагогів в атмосфері співтворчості; *принцип креативності* виявляється у здатності до творчості, розвитку творчих здібностей особистості у процесі опанування української мови

як системи і засобу комунікації; *комунікативно-діяльнісний принцип* спрямований на опанування мови як засобу спілкування у процесі взаємопов'язаного і цілеспрямованого вдосконалення аудіювання, читання, говоріння та письма;*принцип інтеграції лінгвістичних понять,* що виникають на зв'язках мовних одиниць різних рівнів (звук – слово – словоформа – образ);

Принцип органічного поєднання навчання мови й мовлення як засобу і способу мовленнєвої діяльності, її змісту і форм означає, що вивчення мови є не тільки метою, а й засобом досягнення основної освітньої мети;*принцип урахування поліфункціональності рідної мови* за умови вмілого його використання засвідчує й реалізує невичерпні потенційні освітні можливості української мови; *принцип практичної спрямованості навчання* реалізується в різнобічному і систематичному збагаченні мовлення учнів лексичними, фразеологічними, граматичними, стилістичними виражальними засобами мови; принцип *текстотворчості (текстоцентризму*) передбачає вивчення мовних одиниць на текстовій основі, засвоєння учнями мовних знань і формування компетентностей на основі текстів різних стилів, типів і жанрів мовлення, формування вмінь сприймати, відтворювати чужі і створювати власні висловлювання тощо.

Рівні оцінювання навчально-пізнавальної діяльності учнів

«Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання» пропонують здійснювати оцінювання учнів для аналізу індивідуального прогресу за такими рівнями: *інтродуктивний*(відкриття мови, введення)*, середній* (або «виживання»)*, рубіжний, просунутий*, *автономний* (або рівень ефективної операційної компетенції), *рівень глобального* володіння мовою.

Вважаємо, що в початковій і середній ланках загальноосвітньої школи нижчі рівні володіння мовою (*інтродуктивний, середній, рубіжний)* уже сформовані. Отже, шкалу оцінювання у профільних старших класах почнемо з рубіжного рівня *(9 клас)* до рівня незалежного користувача *(10 клас)*. Умовна назва «*незалежний користувач»*означає, що ученьуже володіє адекватною мовною реакцією в поточних ситуаціях**,** він не є скутим у виборі мовних норм,але йогоопераційна компетентність ще обмежена.

Завдання навчання української мови – досягти того, щоб учень ефективно володів мовою, тобто досягти ефективної компетентності (адекватної операційної компетентності), або автономного рівня *(11 клас)***.** Операційна компетентність такого користувача вже є адекватною, тобто учень адекватно добирає мовні засоби. Цей автономний рівень бажаний для більш складних видів роботи і навчальних завдань.

Опис змісту рівнів дає уявлення про те, які вимоги ставляться до учнів 10-11 класів (філологічний напрям, профіль – українська філологія) і яким має бути мовлення зразкового учня профільної школи. Самооцінка учнів виражається своєрідними виразами-формулами: я це можу зробити, виконую, знаю, розумію, усвідомлюю тощо. Задана планка компетентностей (своєрідна матриця),

зафіксовані вимоги до рівнів володіння мовою (тобто рівні вимірювання) є ідеальним варіантом, бо не кожний учень досягне таких компетентностей. Але ж зразок має бути, і кращі учні повинні досягти найвищого рівня або рівня компетентного користувача *(11 клас)*. Ураховуючи тенденцію зростання вимог комунікативного соціуму до культури мовлення, можна вважати, що рівень компетентного користувача *(11 клас*) стане не тільки актуальним, а й популярнимсеред учнівської молоді.

Рівні оцінювання (самооцінювання) учнів

Рівні володіння усним мовленням (шкала самооцінювання)

Аудіювання

10 клас - рівень незалежного користувача

Учень розуміє значні за обсягом висловлювання лекції, стежить за складною аргументацією на знайомі теми, розуміє більшість теле- і радіоновин, програми про поточні події, більшість фільмів літературною мовою.

11 клас - рівень компетентного (автономного) користувача

Учень розуміє довготривале мовлення, навіть не досить чітко структуроване або в якому зв'язність прихована й не виражена експліцитно, розуміє програми телебачення і фільми без надмірних зусиль.

Читання

10 клас - рівень незалежного користувача

Учень читає статті та повідомлення із сучасних проблем, автори яких займають особливу позицію або мають особливе бачення, здатний осмислювати сучасну прозу, поезію, драму.

11 клас - рівень компетентного (автономного) користувача

Учень читає і розуміє великі за обсягом складні документальні й літературні тексти, спеціалізовані статті, оцінює особливості їх стилю, розуміє і володіє практично всіма формами писемного мовлення, в тому числі абстрактними, розуміє складні у структурному чи лінгвістичному плані тексти, зокрема такі, як підручники, спеціалізовані статті, літературні праці.

Діалогічне мовлення

10 клас - рівень незалежного користувача

Учень достатньо невимушено бере активну участь у діалозі, дискусії, дебатах, аргументуючи свої судження.

11 клас – рівень компетентного (автономного) користувача

Учень чітко й лаконічно формулює думку, аргументує її, невимушено спілкується зі своїми співрозмовниками, бере участь у розмові чи дискусії, вільно застосовуючи ідіоматичні звороти та розмовні слова і вирази, розрізняючи найтонші відтінки смислу.

Монологічне мовлення

10 клас - рівень незалежного користувача

Учень вільно висловлюється стосовно широкого кола питань, аргументуючи

власну думку.

11 клас – рівень компетентного (автономного) користувача

Учень вільно висловлюється українською мовою стосовно складних тем, складає монологічне висловлювання в певному стилі, дає вичерпні відповіді на поставлені запитання, аргументує власну думку, робить логічні висновки й узагальнення.

Якісні аспекти усного мовлення

Діапазон

10 клас - рівень незалежного користувача

Учень вільно володіє українською мовою, робить точні описи, зв'язно висловлюється на найбільш загальні теми, використовуючи при цьому складні мовленнєві звороти.

11 клас - рівень компетентного (автономного) користувача

Учень демонструє високу гнучкість мовлення, формулюючи думки з використанням різноманітних мовленнєвих засобів з метою передачі найтонших відтінків значень, виділення, диференціації та усунення двозначності, застосовує великий набір ідіоматичних виразів, формулює чіткі висловлювання в певному стилі на різні (загальні, професійні або побутові) теми.

Правильність

10 клас - рівень незалежного користувача

Учень демонструє високий ступінь граматичного контролю, не робить помилок, які приводять до непорозуміння, і може самостійно виправити більшість своїх помилок.

11 клас - рівень компетентного (автономного) користувача

Учень систематично підтримує високий рівень граматичної правильності; різні за типами помилки допускає рідко; в основному самостійно виправляє помилки, здійснює постійний граматичний контроль складного мовлення.

Швидкість

10 клас - рівень незалежного користувача

Учень продукує мовленнєві відрізки в досить швидкому темпі, при цьому довгих пауз у мовленні небагато.

11 клас- рівень компетентного (автономного) користувача

Учень висловлюється українською мовою спонтанно і поширено, з природною розмовною швидкістю, попереджує й легко усуває будь-які труднощі так, що співрозмовник цього не помічає.

Взаємодія

10 клас - рівень незалежного користувача

Учень може починати бесіду, висловлюватися належно, закінчувати бесіду, коли це потрібно, хоча не завжди може це робити вдало; підтримує дискусію на знайомі теми, залучаючи до неї інших співрозмовників.

11 клас - рівень компетентного (автономного) користувача

Учень може вибрати потрібну фразу з наявних для власної репліки, щоб підтримати розмову і вправно донести смисл свого висловлювання на рівні з

іншими співрозмовниками; легко і вправно здійснює спілкування, добираючи й застосовуючи невербальні та інтонаційні засоби; може брати участь у дискусії, компетентно підтримуючи розмову.

Зв'язність

10 клас - рівень незалежного користувача

Учень може використовувати обмежену кількість схем зв'язку, його висловлювання носять точний, зв'язний характер, навіть якщо в ньому трапляються деякі «стрибки» під час тривалого говоріння.

11 клас - рівень компетентного (автономного) користувача

Учень може продукувати чітке, вільне, зв'язне висловлювання, застосовуючи доречні різноманітні структури й широкий набір засобів зв'язку.

Писемне мовлення (письмо)

10 клас - рівень незалежного користувача

Учень може написати чіткий, детальний текст на широке коло тем, пов'язаних із власними інтересами, есе чи доповідь, лист, узагальнюючи інформацію або наводячи відповідні аргументи, наголошуючи на особистому ставленні до подій.

11 клас - рівень компетентного (автономного) користувача

Учень може виражати думки у формі чіткого, добре структурованого тексту, висловлюючись досить поширено, у формі листа, твору або доповіді на складні теми, підкреслюючи те, що здається найважливішим відповідно до уявного читача.

Учень може легко написати чіткий, послідовний текст у певному стилі, складні листи, доповіді і статті, представляючи проблему (предмет розгляду) за допомогою ефективної логічної структури, що дозволяє адресату виділити й запам'ятати значущі пункти. Може писати резюме та огляди професійних або літературних праць на власні літературні твори.

Рекомендації щодо роботи з програмою

10 клас. До нормативного шкільного курсу уводимо навчальний матеріал з комунікативної, перцептивної лінгвістики, соціо-, прагма-, етнолінгвістики, лінгвокультурології, культури мовлення.

Мета і завдання навчання української мови:

- **формування** *усвідомленого ставлення* до української мови як інтелектуальної, духовної, моральної і культурної цінності, потреби досконало володіти нею в усіх сферах суспільного життя, подальший розвиток і удосконалення здатності до мовленнєвої взаємодії і соціальної адаптації, готовності до адекватного вибору й отримання професійної гуманітарної (філологічної) освіти;

- систематизація і поглиблення знань про українську мову як багатофункціональну мовну систему, мовну норму, її функції, сучасні тенденції в розвитку норм української літературної мови, знань і вмінь з культури мовлення;

- **оволодіння уміннями** сприймати, аналізувати, зіставляти мовні явища і факти, коментувати, критично оцінювати їх під кутом зору нормативності, відповідності сфері й мовленнєвої ситуації, достовірності; **розмежовувати** варіанти норм і мовленнєві порушення; моделювати мовленнєву поведінку відповідно до завдань мовленнєвого спілкування; підвищення рівня мовленнєвої культури, орфографічної та пунктуаційної грамотності;

- оволодіння різноманітними стратегіями і тактиками ефективної комунікації, що відповідає досвіду, інтересам, психологічним особливостям учнів, для досягнення життєвих цілей; генерування вартісних зразків власної мовленнєвої творчості, **виховання** потреби самоосвіти, удосконалення навичок самоконтролю, особистісно-мовленнєвої діяльності;

- розкриття стилістичних ресурсів одиниць фонетичного, лексичного, фразеологічного, словотворчого, морфологічного рівнів мовної системи та їх виражальних засобів; формування стійких ритмомелодійних умінь і навичок;

- ознайомлення зі стилістичною системою сучасної української літературної мови, поняттями «стилі», «стилістичні засоби (фонетична, лексична, морфологічна стилістика)», «функціональні стилі», «експресивні стилі», «індивідуальні стилі», «стилістичні ресурси», «стилістичні прийоми організації мовних засобів»;

- поглиблення поняття «текст», удосконалення навичок побудови текстів різних стилів і жанрів;

- опанування виражальних засобів розмовного, наукового стилів мовлення;

- формування умінь проводити дослідницьку роботу з мовознавства, працювати з довідковою літературою, збирати лінгвокраєзнавчий матеріал;

- повторення, систематизація, поглиблення знань крізь призму практичної та функціональної стилістики.

На рівні незалежного користувача (10 клас) учень стежить за складною аргументацією на знайомі теми, може розуміти об'ємні висловлювання, більшість теле- і радіоновин і програм про поточні події, більшість фільмів українською літературною мовою; читати статті та повідомлення. Здатний брати участь у діалозі, дискусії, дебатах, викладаючи й захищаючи свої погляди; чітко, детально висловлюватися з широкого кола питань, що стосуються сфери власних інтересів. Учень володіє мовою достатньо для того, щоб робити точні описи, висловлюватися на найбільш загальні теми без надто помітних пошуків слів і використовувати з цією метою деякі складні мовленнєві звороти. Він показує відносно високий ступінь граматичного контролю; може самостійно виправити більшість своїх помилок, продукувати мовленнєві відрізки в досить швидкому темпі, написати чіткий, детальний текст (есе, доповідь, лист) з широкого кола тем, пов'язаних з власними інтересами.

11 клас. Основна мета навчання в цьому класі:

- формування в учнів загального уявлення про риторику як лінгвістичну науку і науку публіцистичного мовлення, мовні засоби монологічного, діалогічного, полілогічного мовлення;

- системне ознайомлення із поняттями «аргументація», «дискурс»;

- удосконалення умінь будувати комунікативно доцільне, змістовне, виразне висловлювання;

- поглиблення знань про мовну систему, систематизація і поглиблення знань про синтаксиспростих, складних речень, різні способи вираження чужого мовлення;

- формування умінь і навичок уживання різноманітних синтаксичних конструкцій у мовленні з урахуванням їх виражальних можливостей;

- опанування навчального матеріалу про офіційно-діловий, публіцистичний художній, епістолярний, конфесійний стилі мовлення, типологію текстів, стилі усного і писемного мовлення,

- оволодіння граматичною стилістикою, фігурами синтаксису, стилістичним аналізом тексту;

- формування умінь і навичок спілкування українською мовою у професійно-діловій сфері;

- формування культури ведення дебатів, дискусій, полеміки, диспутів тощо;

- дотримання правил спілкування і культури мовлення;

- розвиток і вдосконалення умінь і навичок сприймати почуте і прочитане, відтворювати і створювати усні й письмові висловлювання різних типів, стилів і жанрів, формування умінь і навичок роботи з тестами (текстом твору, переказу з творчим завданням);

- узагальнення і повторення складних тем з усіх розділів програмного курсу української мови через призму практичної та функціональної стилістики, підготовка до державної атестації та зовнішнього тестування.

На рівні компетентного (автономного) користувача (11 клас) учень може розуміти довготривале мовлення, навіть якщо воно не досить чітко структуроване, програми телебачення і фільми, складні документальні й літературні тексти, спеціалізовані статті, оцінюючи особливості їх стилю. Має добрий набір різноманітних мовленнєвих засобів, який дозволяє обирати формулювання для чітких висловлювань у певному стилі на широке коло загальних, академічних, професійних або побутових тем, постійно підтримує високий рівень граматичної правильності; в його мовленні помилки зустрічаються рідко. Легко і вправно здійснює інтеракцію, добираючи й застосовуючи невербальні та інтонаційні засоби. Може брати участь у дискусії українською мовою, писати листи, твори або доповіді на складні теми, підкреслюючи те, що здається найважливішим, відповідно до уявного читача. Може готувати резюме, здійснювати огляд професійних або літературних праць, писати українською мовою власні літературні твори.

На заняттях у профільних класах доцільно використовувати такі ***форми і методи роботи*** **з учнями:**

- настановні, оглядові, проблемні лекції, семінари-дискусії, колоквіуми;

- поглиблене опрацювання теоретичних питань мовної структури (реферати, наукові доповіді);

- самостійне вивчення навчальної літератури, робота з довідниковими джерелами, в т. ч. лінгвістичними, філологічними Інтернет-ресурсами;

- вивчення творчого доробку вчених-лінгвістів, представлення їх як еталонних мовних особистостей;

- завдання на мовне вправляння (різноманітні вправи, тести, написання статей, складання конспектів, анотацій, рецензій на усні й письмові тексти, інтерв'ю, нарисів, резюме, участь у мовних іграх, конструювання лінгвістичних завдань тощо);

- завдання дослідницького характеру, зорієнтованих на евристичний пошук і критичне мислення, завдання, спрямовані на розвиток комунікативно-мовленнєвих умінь учнівського самоконтролю, творчі завдання (написання творів-описів, творів-міркувань, творів-медитацій, есе, розповідей різного типу, переказів з творчим завданням, аналіз промов визначних діячів минулого і сучасності, проведення корекції та редагування текстових зразків, трансформації тексту, конструювання діалогів і полілогів, дискусій, дебатів, підготовка електронних газет, творчих робіт тощо);

- моделювання ситуацій конструктивного розв’язання конфліктів, досягнення консенсусу, виконання завдань на формування здатності школярів досягати успіху у спілкуванні, встановлення добропорядних стосунків з однолітками та дорослими;

- виконання проблемно-пошукових завдань (засвоєння системи термінів, проведення дослідження на основі шкільних підручників з різних навчальних предметів), інтерактивні та імітаційні ігри; тренінги розвитку; робота в групах, у парах; складання проектів різної тематики, що продукуються із застосуванням групових форм навчання;

- організація самостійної роботи учнів над аналізом української мови фольклорних і художніх творів, літературознавчих, історичних, географічних та інших текстів, соціальних відеороликів, відеосюжетів, статей у фахових журналах, передач радіо і телебачення з погляду експресивності і стилістичної забарвленості;

- підготовка повідомлень, доповідей на лінгвістичні, морально-етичні, суспільні теми, виступів у науковому стилі та їх оцінкою;

- створення колективних соціальних, творчих, волонтерських проектів, широке застосування інтерактивних методів навчання, оптимальне поєднання фронтальної, групової, індивідуальної форм організації, розігрування діалогів на основі вивчених творів;

- участь у відеоконференціях, предметних олімпіадах, круглих столах.

Вимоги до рівня підготовки випускників

Учні повинні знати /розуміти:

- природу і функції мови; основні відомості про лінгвістику як науку, форми існування української національної мови, літературну мову; системну будову мови, граматичні значення, форми, категорії, взаємозв’язок мовних рівнів і одиниць; будову тексту, його ознаки;

- поняття мовної норми, її різновиди (орфоепічні, лексичні, фразеологічні, словотвірні, морфологічні, синтаксичні, орфографічні, пунктуаційні), функції, сучасні тенденції розвитку, норми мовленнєвої поведінки в різних сферах і ситуаціях спілкування;

- основні аспекти культури мовлення; вимоги до усних і писемних текстів різних жанрів у навчально-науковій, соціально-культурній, розмовно-побутовій, офіційно-діловій сферах спілкування;

- вимоги до навчального матеріалу як основи теоретичних знань і системи практичних умінь і навичок у галузі української мови.

Учень повинен уміти:

- поглиблювати лінгвістичні знання з метою розширення лінгвістичного, філологічного, професійно орієнтованого кругозору, використовувати набуті знання і вміння у практичній діяльності та повсякденному житті;

- виробляти науковий погляд на мовні явища, пояснювати взаємозв'язок фактів мови та історії, мови і культури українського народу; виконувати порівняння й зіставлення, аналіз і синтез, узагальнення, абстрагування, класифікацію лінгвістичних одиниць і мовних фактів, оцінювати їх під кутом зору нормативності та вживання в мовленні;

- виконувати усі види мовного аналізу (фонетичний, лексичний, морфологічний, синтаксичний, орфографічний), лінгвістичний аналіз навчально-наукових, ділових, публіцистичних, розмовних, художніх текстів; тестові завдання різної форми та різного ступеня складності;

- розвивати природне мовне чуття і здатність спиратися на нього у процесі мовного аналізу; використовувати ефективні прийоми, які активізують мовну інтуїцію, що виражається у здатності усвідомлювати мовні значення в різних виявах, оперувати абстрактними категоріями;

- продукувати усні і писемні монологічні та діалогічні висловлювання (тексти) різних типів і жанрів, у тому числі тексти, які сприяють гармонізації психоемоційного стану, містять моделі досягнення свободи особистості, соціальної захищеності, сімейного щастя, кар'єрного зростання та ін., оцінювати, редагувати їх під кутом зору мовно-стилістичного оформлення, ефективності досягнення поставленої комунікативної мети;

- користуватися всіма видами мовленнєвої діяльності, основами культури усного і писемного мовлення, розмежовувати варіанти норм і порушення мовної норми; використовувати у практиці мовленнєвого спілкування основні орфоепічні, лексичні, фразеологічні, словотвірні, морфологічні, синтаксичні, орфографічні, пунктуаційні норми сучасної української мови;

- дотримуватися норм мовленнєвої поведінки в різних сферах і ситуаціях спілкування, в т. ч. при обговоренні дискусійних проблем, аргументовано й переконливо висловлювати свої думки, почуття, погляди в різних комунікативних ситуаціях, тлумачити поняття, факти, (через слухання, говоріння, читання, письмо, застосування мультимедійних засобів), дискутувати, використовуючи різні способи аргументації та ілюстрування прикладами, вести конструктивний діалог

зі співрозмовниками, дотримуючись правил мовленнєвого етикету та етичних норм;

- володіти різноманітними стратегіями і тактиками ефективної комунікації, що відповідають досвіду, інтересам, психологічним особливостям, для досягнення життєвих цілей; уміннями сприймати, аналізувати, зіставляти мовні явища і факти, коментувати, критично оцінювати їх під кутом зору нормативності, відповідності сфері й ситуації спілкування, достовірності; розмежовувати варіанти норм і мовленнєві порушення;

- удосконалювати здатність до самоосвіти, саморозвитку завдяки спостереженню за власним мовленням, розвивати інтелектуальні й творчі здібності, навички використання мови для самореалізації та самовираження в різних галузях людської діяльності;здійснювати самоконтроль, самооцінку, самокорекцію;

- володіти різними видами читання з метою загального орієнтування, набуття інформації; естетичного задоволення, використовувати їх залежно від комунікативного завдання і характеру тексту;

- володіти прийомами роботи з навчальною, науковою та довідниковою літературою різних жанрів, словниками, енциклопедіями, іншими інформаційними джерелами, включаючи засоби мас-медіа та ресурси Інтернету, сприймати, розуміти, систематизувати, перетворювати, використовувати інформацію з різних джерел, у т.ч. довідкової інформації (словники, енциклопедії, онлайн-ресурси тощо); володіти основними способами (прийомами) інформаційної переробки усного й писемного тексту;

- удосконалювати комунікативні здібності, розвивати готовність до мовленнєвої взаємодії, міжособистісного та міжкультурного спілкування та співпраці.

- генерувати нові ідеї й ініціативи та втілювати їх у життя з метою підвищення як власного соціального статусу та добробуту, так і розвитку суспільства і держави; конструктивно спілкуватися в колективі, проявляти лідерські якості; реагувати мовними засобами на спектр соціальних і культурних явищ, попереджувати і розв’язувати конфлікти, досягати компромісів; конструктивно керувати емоціями; адаптовуватися до нових умов, вирішувати нестандартні завдання; працювати в групі, в команді.

10 клас
Профіль – українська філологія

(140 год, 4 год на тиждень)

Мовна, лінгвістична змістові лінії

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	**Зміст навчального матеріалу**
Учень (учениця): **<u>когнітивна (знаннєва) складова</u>** *аналізує* функції, які виконує мова в суспільстві; *усвідомлює* мовні обов'язки громадян; аргументовано *доводить* залежність розвитку і функціонування мови від стану розвитку і функціонування суспільства; *характеризує* ознаки самобутності української мови; *наводить приклади* спільного і відмінного в українській та інших мовах; *знає й аналізує* вислови про мову відомих наукових, громадських та літературних діячів; *називає* основні комунікативні ознаки культури мовлення, *розрізняє* урочисте, ввічливе, офіційне, інтимно-ласкаве, фамільярне, гумористичне, сатиричне мовлення, керуючись словником-довідником з культури української мови; **<u>праксеологічна (діяльнісна) складова</u>** *пояснює* причини «мовного суржику», *уміє* доречно *використовувати* ці види мовлення; *здійснює* пошукове дослідження за допомогою довідників та мережі Інтернет. **<u>аксіологічна (ціннісна) складова</u>** адекватно *оцінює* мовну ситуацію в державі; *поціновує* українськумову як державну — чинник національної ідентичності;	**Мова як суспільне явище. Українська мова в Україні (2 год).** Мова як знакова система і суспільне явище. Мова і держава. Українське законодавство про мову. Мовна ситуація в державі. Мовні обов'язки громадян. «Мовний суржик», його причини. Проблеми екології української мови. Українська мова як одна з індоєвропейських мов. Українська мова в колі слов'янських мов. Ознаки самобутності української мови. Культура усного і писемного мовлення, питання культури мовлення в оцінці видатних громадських діячів, учених, письменників. Поняття про колорит мовлення: урочисте, ввічливе, офіційне, інтимно-ласкаве, фамільярне, гумористичне, сатиричне мовлення. Словник-довідник з культури української мови.

висловлює зацікавлення розвитком української мови; *усвідомлює* її як державотворчий чинник та чинник національної ідентичності; *висловлює* захоплення красою, естетичною довершеністю, багатством виражальних засобів української мови; **<u>інтерактивна (поведінкова) складова</u>** *бере* активну *участь* у проведенні мовознавчих дискусій, дебатів; *сприймає* спілкування як цінність;*усвідомлює* значення ефективного спілкування; *проявляє* ціннісне ставлення до співрозмовників;	
Учень (учениця): **<u>когнітивна (знаннєва) складова</u>** *визначає* етапи формування і розвитку української національної мови; *розрізняє* види письма: устав, на півустав, скоропис; *аналізує* особливості розвитку української мови на сучасному етапі; **<u>праксеологічна (діяльнісна) складова</u>** *організовує свою діяльність* (мотивує, ставить цілі, планує, прогнозує, контролює, здійснює рефлексію, коригує); *володіє* ефективними прийомами пошуку необхідної інформації в різних історико-лінгвістичних, лексикографічних джерелах, *зіставляє* й *аналізує* її; *володіє* навичками ознайомлювального й вивчального *читання;* *висловлює припущення* про достовірність наявної інформації;	**З історії розвитку української мови (4 год).** Основні етапи формування і розвитку української національної мови. Поява писемності у східних слов’ян. Створення слов’янського алфавіту. Роль Кирила і Мефодія у становленні слов’янської писемності. Кирилиця як основа для розвитку слов'янських систем письма. Види письма в період Київської Русі. Короткі відомості з історії української писемності. «Граматика словенська» Мелетія Смотрицького (1619). Перша рукописна граматика української мови Івана Ужевича (1643 р.). Особливості розвитку української мови на сучасному етапі.

спосіб розв'язання певної проблеми; **<u>аксіологічна (ціннісна) складова</u>** *висловлює* своє ставлення до знайденої інформації; *висловлює* адекватні почуття і враження від почутого й прочитаного. *висловлює* зацікавлення розвитком української мови;*усвідомлює важливість* потреби пошуку інформації для розв'язання навчальних завдань і самостійної пізнавальної діяльності; **<u>інтерактивна (поведінкова) складова</u>** *організовує* й *планує* навчальне співробітництво з учителем та однокласниками; *демонструє* на уроках активність, ініціативність, відповідальність, комунікабельність, уміння налагоджувати стосунки під час групової діяльності. *ініціює* обговорення складних або суперечливих питань з теми; *бере* активну *участь* у проведенні мовознавчих дискусій, дебатів; *сприймає* спілкування як цінність;*усвідомлює* значення ефективного спілкування; *проявляє* ціннісне ставлення до співрозмовників; *усвідомлює* необхідність продовження мовної освіти та самоосвіти, безперервного удосконалення мовних знань і вмінь.	
Міжпредметні зв'язки Українське законодавство про мову (суспільствознавство, право). Поява писемності у східних слов'ян (історія).	
Учень (учениця): **<u>когнітивна (знаннєва) складова</u>**	**Сучасна українська мова як вища форма існування національної мови (4 год.)**

пояснює особливості української літературної мови як вищої форми існування національної мови; *розрізняє* форми існування української мови; *характеризує* стилістичні особливості просторіччя, професійних різновидів, територіальних та соціальних діалектів; **праксеологічна (діяльнісна)** *виконує* пошукову роботу з лінгвокраєзнавства. *Планує* діяльність для досягнення мети, розподіляючи її на етапи; *оцінює* проміжні й кінцеві *результати* пізнавальної діяльності,*робить* відповідні корективи *моделює* мовні й позамовні поняття, явища, закономірності. *Прогнозує* подальший розвиток певних явищ; **аксіологічна (ціннісна) складова** *висловлює* своє ставлення до знайденої інформації; *висловлює* адекватні почуття і враження від почутого й прочитаного. *усвідомлює важливість* потреби пошуку додаткової інформації для розв'язання навчальних завдань і самостійної пізнавальної діяльності; **інтерактивна (поведінкова) складова** *організовує* й *планує* навчальне співробітництво з учителем та однокласниками; *демонструє* на уроках активність, ініціативність, відповідальність, комунікабельність, уміння налагоджувати стосунки під час групової діяльності. *ініціює* обговорення складних або суперечливих питань з теми;	Форми існування мови (загальнонародна мова, літературна мова, просторіччя, діалект, професійні різновиди, жаргон, арго). Писемна і усна форми літературної мови. Діалекти як історична база літературних мов. Територіальні і **с**оціальні діалекти. Мова міста. Мова села.

відчуває стан співрозмовника, *виявляє* емпатію; *сприймає* спілкування як цінність;	
Учень (учениця): **<u>когнітивна (знаннєва) складова</u>** *класифікує* голосні і приголосні звуки; *уміє знаходити і характеризувати* зміни звуків у мовному потоці, при словозміні і словотворенні; *визначає* стилістичні засоби фонетики у текстах ; **<u>праксеологічна (діяльнісна) складова</u>** *складає* лінгвістичне повідомлення з фонетики; доречно *використовує* засоби милозвучності в мовленні, користуючись орфоепічним словником, *добирає* слова, звукове оформлення яких увиразнює лексичне значення; *здійснює* аудіозапис власного мовлення й аналізує його; *виконує* дослідницьку роботу на тему «Експресивні можливості звуків української мови»; **<u>аксіологічна (ціннісна) складова</u>** *висловлює* своє ставлення до знайденої інформації; *висловлює* адекватні почуття і враження від почутого й прочитаного;	**Узагальнення і систематизація найважливіших відомостей з орфоепії, фонетики, лексикології, фразеології, будови слова, словотвору, морфології, стилістики** **Фонетика української літературної мови як учення про її звукову систему (8 год.)** Місце фонетики та орфоепіїв системі мови. З історії української фонетики. Класифікація голосних і приголосних звуків. Звук мовлення і фонема. Інваріант, позиційний варіант фонеми. Зміни голосних і приголосних у мовному потоці. Асимілятивні, дисимілятивні процеси, подовження, спрощення у групах приголосних. Відбиття цих явищ на письмі. Приставні приголосні. Метатеза. Основні історичні чергування приголосних звуків при словозміні і словотворенні. Чергування [о] та [е] з [і]. Чергування [о] і [е] з нулем звука. Чергування [о] з [е] після [ж], [ч], [ш], [дж], та [й]. Чергування [г], [к], [х] із [ж], [ч], [ш] та [з], [ц], [с]. Основні випадки чергування у –в, і – й, з – із – зі (зо). Стилістичні засоби фонетики. Милозвучність української мови. Правильна артикуляція і дикція. Експресивні можливості звуків української мови. Звукопис.

усвідомлює важливість потреби пошуку додаткової інформації для розв'язання навчальних завдань і самостійної пізнавальної діяльності; **<u>інтерактивна (поведінкова) складова</u>** *організовує* й *планує* навчальне співробітництво з учителем та однокласниками; *демонструє активність* у розгляді питань теми, ініціативність, відповідальність, комунікабельність, уміння налагоджувати стосунки під час групової діяльності. *ініціює* обговорення складних або суперечливих питань з теми	
Міжпредметні зв'язки Мовний апарат *(біологія)*. Фонетична анафора та епіфора; асонанс та алітерація; римованість слів *(література)*	
Учень (учениця): **<u>когнітивна (знаннєва) складова</u>** *розуміє* суть понять «норма», «орфоепія», «орфоепічна помилка», «орфоепічна норма», «милозвучність», «наголос», «логічний наголос»; *усвідомлює* важливість і *дотримується* норм літературної вимови звуків в українських і запозичених словах; правильно наголошує слова, при потребі *використовує* орфоепічний словник; **<u>праксеологічна (діяльнісна) складова</u>** *виявляє й виправляє* орфоепічні помилки;	**Українська орфоепія як учення про систему загальноприйнятих правил української літературної вимови (4 год.)** Основні норми сучасної літературної вимови. Особливості вимови голосних, деяких приголосних звуків та їх сполучень (гортанного і проривного звуків [г] і [ґ], сонорних, [дж], [дз], шиплячих [ж], [ч], [ш], задньоязикових [г], [к], [х], груп приголосних (уподібнення, спрощення), м'яких і пом'якшених, а також подовжених приголосних). Повноголосся як одна із основних характеристик української вимови. Вимова слів з апострофом. Соціолінгвістичні фактори, що впливають на вимову людини. Основні джерела нормативного мовлення. Мова масмедіа. Сценічна мова. Особливості вимови імен та по батькові.

аналізує еталонні зразки усного мовлення з погляду дотримання орфоепічних норм, *помічає* вади усного мовлення (неправильна вимова звуків, редукція кінцевих звуків та ін.) та *виправляє їх*; *характеризує* мовлення масмедіа, власне мовлення, мовлення товаришів з метою виявлення орфоепічних відхилень; *працює* з орфоепічним словником і словником наголосів; *співвідносить в уяві* звук і букву; *аналізує* своє й чуже усне мовлення; *добирає* додаткову інформацію з теми; *висловлює припущення* про важливість орфоепічної норми. **аксіологічна (ціннісна) складова** *висловлює* своє ставлення до знайденої інформації; *усвідомлює важливість* потреби пошуку інформації для розв'язання навчальних завдань і самостійної пізнавальної діяльності; *демонструє* повагу до себе й інших; *висловлює* своє ставлення до чужих думок; *відчуває* відповідальність за мовленнєвий вчинок, дотримання орфоепічної норми у власному мовленні. *виражає* засобами мови адекватні почуття і враження від результатів роботи; *помічає й цінує* **красу** в мовних явищах, явищах природи, у творах мистецтва, вчинках людей і результатах їхньої діяльності; **інтерактивна (поведінкова) складова** *демонструє інтерес* до нових слів й *активність* у збагаченні власного словникового запасу.	Інтонаційні особливості українського мовлення. Наголос в українській мові, його види, роль у розрізненні слів та їх форм. Паралельне наголошування. Семантико-граматична диференціація лексем за допомогою наголосу. *Стилістика і культура мовлення* Орфоепічна норма. Особливості використання орфоепічного словника.

бере на себе відповідальність за свої мовленнєві вчинки; *демонструє* активність, ініціативність, відповідальність, комунікабельність, уміння налагоджувати стосунки під час групової діяльності. *ініціює* обговорення складних або суперечливих питань з теми; *висловлює* пропозиції щодо вдосконалення культури мовлення; *демонструє* бажання долати труднощі в опануванні теми; *складає спільно з к*олективом навчальний проект «Культура звертання — культура особистості».	
Учень (учениця): **<u>когнітивна (знаннєва) складова</u>** *з'ясовує* суть понять «орфографічна норма», «орфограма», «орфографічна помилка», «орфографічний словник»; *усвідомлює* важливість дотримання орфографічної норми для сучасного компетентного мовця; *уміє* знаходити орфограму, визначає її тип, принцип написання; правильно пише й вимовляє слова з цими орфограмами; *усвідомлює* правила вживання великої літери, написання прізвищ та географічних назв, слів разом, окремо, через дефіс; слів іншомовного походження; правила переносу та географічного скорочення слів; *з'ясовує* відмінність подовження приголосних і подвоєння букв; **<u>праксеологічна (діяльнісна) складова</u>** *знаходить й усуває* допущені орфографічні помилки у словах,	**Українська графіка. Українська орфографія як учення про систему загальноприйнятих правил написання слів (8 год.)** З історії становлення і розвитку української графіки й орфографії. Основні принципи української орфографії. Складні випадки уживання м'якого знака, апострофа. Вживання великої літери. Лапки у власних назвах. Написання складних слів разом, окремо, через дефіс. Правопис складноскорочених слів. Написання чоловічих і жіночих імен по батькові, прізвищ. Складоподіл і правила переносу слів з рядка в рядок. Графічне скорочення слів. Правопис географічних назв. Написання слів іншомовного походження. Історичний коментар до різних мовних явищ. Основні орфографічні норми. Типові помилки, зумовлені відхиленням від орфографічної норми.

обґрунтовуючи їх написання правилами правопису; *використовує* орфографічний словник для перевірки написання слів та їх форм; редагує текст з орфографічними помилками; при потребі доцільно *використовує* словник іншомовних слів; *виконує* дослідницьку роботу з історії української графіки й орфографії; **аксіологічна (ціннісна) складова** *висловлює* своє ставлення до знайденої інформації; *усвідомлює важливість* пошуку інформації для розв'язання навчальних завдань і самостійної пізнавальної діяльності; *висловлює* своє ставлення до чужих думок; *демонструє* повагу до себе й інших, *відчуває* відповідальність за мовленнєвий вчинок, дотримання орфоепічної норми у власному мовленні; *виражає* засобами мови адекватні почуття і враження від результатів роботи. *уболіває* за результати своєї роботи; **інтерактивна (поведінкова) складова** *демонструє інтерес* до нових слів й *активність* у збагаченні власного словникового запасу. *бере на себе відповідальність* за свої мовленнєві вчинки; *демонструє небайдужість, активність*, ініціативність, відповідальність, комунікабельність, уміння налагоджувати стосунки під час групової діяльності. *ініціює* обговорення складних або суперечливих питань з теми;	Нововведення в українському правописі. Редагування тексту з орфографічними помилками. Використання орфографічного словника для перевірки написання слів та їх форм. Словник іншомовних слів.

висловлює пропозиції щодо вдосконалення культури мовлення	
Міжпредметні зв'язки Становлення і розвиток української графіки. Становлення і розвиток української орфографії (історія, література).	
Учень (учениця): **<u>когнітивна (знаннєва) складова</u>** *розуміє* суть понять «лексична норма», «лексичне значення слів», «лексична сполучуваність слів», «слово і контекст», «лексична помилка»; *пояснює* загальні принципи класифікації словникового складу української мови; *визначає* роль і стилістичні можливості вивчених лексичних одиниць, *комунікативно доцільно використовує* їх у власному мовленні; *розуміє* відмінності між лексичними, фразеологічними синонімами; *доречно використовує* їх у тексті; *використовує* лексичну синонімію як засіб виправлення невиправданих повторів, як засіб зв'язку речень у тексті. *розрізняє* однозначні та багатозначні слова; *визначає* типи переносних значень, з'ясовує їх стильове забарвлення; *розпізнає* слова-омоніми в контекстуальному оточенні; *з'ясовує* відмінність між омонімічним і багатозначним словом; *знаходить і розпізнає* тропи, багатозначні слова, синоніми, антоніми, *пояснює*, з якою метою вони вжиті в тексті, *визначає* їх роль та доречність використання в текстах різних стилів мовлення, користуючись при цьому тлумачними словниками, а	**Лексикологія української мови (10 год.)** Слово як основна одиниця мови. Слово і поняття. Системні відношення в лексиці української мови. Семасіологія як учення про значення слів і виразів. Оцінні властивості слів на позначення слуху, зору, дотику. Багатозначні й однозначні слова. Пряме і переносне значення. Омоніми, їх види: омоформи, омофони, омографи, міжмовні омоніми. Повні і неповні омоніми. Поняття про пароніми. Синоніми, їх види, уживання. Синонімічний ряд. Антоніми, їх види, уживання. *Стилістика і культура мовлення* Лексичні норми. Уживання слова відповідно до його лексичного значення. Використання тлумачного словника. Мовна надмірність (багатослів'я, плеоназм, тавтологія) і мовна недостатність. Словники синонімів, антонімів, омонімів, паронімів. Словник символів.

також словниками синонімів і антонімів; **<u>праксеологічна (діяльнісна) складова</u>** правильно *добирає* до слів синоніми й антоніми та доцільно *використовує* їх у мовленні, *уміє складати* синонімічний ряд; *виявляє й усуває* лексичні помилки, викликані змішуванням різних видів омонімів, паронімів, користуючись при цьому відповідними словниками; *розпізнає* в тексті вияви мовної надмірності та мовної недостатності; *знаходить* у тексті слова іншомовного походження, *пояснює* їх значення на основі словника іншомовних слів, доречно *використовує* їх у мовленні, визначає, які з них мають власне українські синоніми; *складає* діалог, уживаючи слова іншомовного походження; *визначає стилістичну* роль власне українських слів, запозичених слів, старослов'янізмів у тексті /у мовленні. *пояснює* значення старослов'янізмів, визначає, за допомогою яких лексичних засобів створюється їх урочисте, піднесене звучання; користуючись словником паронімів, *пояснює* значення близьких за звучанням слів; **<u>аксіологічна (ціннісна) складова</u>** *висловлює* своє ставлення до знайденої інформації; *усвідомлює важливість* пошуку інформації для розв'язання навчальних завдань і самостійної пізнавальної діяльності; *демонструє* повагу до себе й інших,	

висловлює своє ставлення до чужих думок; *відчуває* відповідальність за дотримання лексичної норми у власному мовленні. *виражає* засобами мови адекватні почуття і враження від результатів роботи. **<u>інтерактивна (поведінкова) складова</u>** *демонструє інтерес* до нових слів й *активність* у збагаченні власного словникового запасу. *бере на себе відповідальність* за свої мовленнєві вчинки; *демонструє небайдужість, активність* у розгляді питань теми, ініціативність, відповідальність, комунікабельність, уміння налагоджувати стосунки під час групової діяльності. *ініціює* обговорення складних або суперечливих питань з теми; *висловлює* пропозиції щодо вдосконалення культури мовлення; *демонструє* бажання долати труднощі в опануванні теми; **Учень (учениця):** **<u>когнітивна (знаннєва) складова</u>** *визначає* ознаки власнеукраїнських слів, *характеризує* їх стилістичні функції в тексті; *наводить* приклади уживання українізмів в інших слов'янських мовах;*правильно і доцільно вживає* в мовленні лінгвокультуреми; *збагачує* словниковий запас шляхом дослідження місцевого матеріалу; **<u>праксеологічна (діяльнісна) складова</u>**	**Лексика української мови за походженням**. Власне українська лексика. Слова, успадковані з індоєвропейських та східнослов'янських мовних спільностей. Українізми в лексичному складі інших мов. Запозичена лексика як джерело збагачення лексичного складу мови. Латинські і грецькі елементи у складі різних груп лексики. Причини і джерела лексичних запозичень. Слова іншомовного походження та інтернаціоналізми у складі української мови. Новііншомовні запозичення. Кальки. Варваризми.

знаходить у тексті слова з національно-культурним компонентом значення, діалектизми, *встановлює в*мотивованість їх уживання, *добирає* до діалектизмів літературні відповідники; *характеризує* стилістичне використання діалектизмів, просторічної лексики, етнографізмів, жаргонізмів, арготизмів, архаїчної лексики; *виконує* короткий опис говірки рідного населеного пункту, *з'ясовує*, у мовному просторі якого діалекту знаходиться рідний населений пункт, *розширює* знання про історію рідного краю та родинні виховні традиції; *прослуховує* аудіозаписи текстів з різних говірок та аналізує їх; *знаходить* у тексті неологізми, просторічну лексику, етнографізми, пояснює їх стилістичні можливості, *уміло й доцільно* використовує їх в усному і писемному мовленні; *виконує* лінгвокраєзнавчу роботу, *збирає* діалектну лексику, етнографізми, топоніми у власному населеному пункті, *готує* на цій основі коротке повідомлення, статтю до газети; *укладає* словнички діалектизмів, етнографізмів, лінгвістичних, літературо-знавчих термінів на основі тлумачного словника, словника діалектизмів, словника іншомовних слів, словника лінгвістичних термінів, етимологічного словника, пошукової роботи в рідному населеному пункті; *обґрунтовує* доцільність і правильність уживання термінів; *використовує* у мовленні кліше і мовні штампи; *пояснює* причини порушень лексичних норм;	Старослов'янізми, їх ознаки, роль у розвитку української мови. **Лексика української мови за сферою її використання, стилістичною диференціацією.** Загальновживані слова. Лінгвокультуреми - слова з національно-культурним компонентом значення. Лексичне багатство діалектної лексики. Етнографізми. Топоніміка й ономастика у складі української лексики. Етимологія. Розмовна, просторічна, емоційно забарвлена лексика. Молодіжний сленг. Екзотизми. Пуризми. Наукова лексика. Філологічні, лінгвістичні, літературознавчі терміни. Канцеляризми. Штампи. Робота з діалектним словником. Стилістичне використання канцеляризмів, штампів. Причини порушень лексичних норм. Явище мовної інтерференції. Словник лінгвістичних термінів. Застарілі слова та їх різновиди. Архаїзми, історизми. Можливість відтворення духовної культури за архаїчною лексикою. Неологізми. Загальномовні та авторські неологізми.

пояснює лексичне значення, стилістичну роль застарілих слів, неологізмів у художньому стилі, доцільність їх уживання; *усвідомлює* причини появи неологізмів, їх перехід до класу загальновживаних слів; *уміє замінити* архаїзми відповідниками із сучасної української літературної мови; *характеризує* особливості функціонування загальномовних неологізмів та їх стилістичне значення в публіцистичному, художньому стилях; **<u>аксіологічна (ціннісна) складова</u>** *висловлює* своє ставлення до знайденої інформації; *усвідомлює важливість* пошуку додаткової інформації для розв'язання навчальних завдань і самостійної пізнавальної діяльності; *висловлює* своє ставлення до чужих думок;*відчуває* відповідальність за дотримання лексичної норми у власному мовленні. **<u>інтерактивна (поведінкова) складова</u>** **Учень (учениця):** *демонструє інтерес* до нових слів й *активність* у збагаченні власного словникового запасу. *бере на себе відповідальність* за свої мовленнєві вчинки; *демонструє* ініціативність, відповідальність, комунікабельність, уміння налагоджувати стосунки під час групової діяльності. *висловлює* пропозиції щодо вдосконалення культури мовлення; складає спільно з групою текст виступу в шкільному радіожурналі	
Міжпредметні зв'язки	

<table>
<tr><td colspan="2">Говірка рідного села (історія). Діалектизми в художніх творах (література). Застаріла лексика в науковому і художньому стилях (історія, література). Інтернаціоналізми в науковому стилі (математика, біологія, фізика).</td></tr>
<tr><td>Учень (учениця):
<u>когнітивна (знаннєва) складова</u>
знаходить у тексті і пояснює значення фразеологізмів, прислів’їв, приказок, крилатих висловів;національну специфіку української фразеології;
визначає можливі джерела походження фразеологізмів,
<u>праксеологічна (діяльнісна) складова</u>
комунікативно доречно і правильно використовує фразеологізми у мовленні з урахуванням їх стилістичних параметрів і контексту; використовуючи етикетні формули і фразеологізми, складає діалог;
уміє добирати фразеологічні синоніми, антоніми, розрізняє фразеологічні омоніми;
виконує творчу роботу, готує повідомлення за результатами власного наукового (фразеологічного) пошуку;
уміє працювати із фразеологічними словниками і довідниками;
<u>аксіологічна (ціннісна) складова</u>
висловлює своє ставлення до національно-мовного колориту фразем, їх уживання у різних стилях;
усвідомлює важливість потреби пошуку додаткової інформації для розв’язання навчальних завдань і самостійної пізнавальної діяльності;
висловлює своє ставлення до чужих думок;
виражає засобами мови адекватні почуття і враження від результатів роботи.
<u>інтерактивна (поведінкова) складова</u></td><td>Фразеологія як розділ мовознавства (6 год.)
Фразеологічні одиниці української мови. Основні ознаки фразеологізмів. Джерела української фразеології. Національна специфіка української фразеології.
Прислів’я і приказки, крилаті вислови. Стійкі народні порівняння. Побажання, приповідки, каламбури, їх оцінний зміст.
Багатозначність, синонімія та антонімія фразеологізмів. Фразеологія власне українського походження. Фразеологізми з античної міфології. Фразеологія наукова, публіцистична, офіційно-ділова. Фразеологізми з професійної мови.</td></tr>
</table>

бере на себе відповідальність за свої мовленнєві вчинки; *демонструє* активність, ініціативність, відповідальність, комунікабельність, уміння налагоджувати стосунки під час групової діяльності. *ініціює* обговорення складних або суперечливих питань з теми; *висловлює* пропозиції щодо вдосконалення культури мовлення; обговорює етикет повідомлень засобами SMS-спілкування, а також колективної комунікації в режимі конференції та в чатах.	
Міжпредметні зв'язки Народнопоетичні фразеологізми. Фразеологізми у художніх творах (українська і зарубіжна література; історія України; всесвітня історія). Фразеологічні відповідники в різних мовах (іноземні мови).	
Учень (учениця): **<u>когнітивна (знаннєва) складова</u>** *розуміє* суть понять «лексикографія», «словник», «довідник», «довідкова література»; *називає* основні типи словників; *усвідомлює* важливість умінь систематизувати, зіставляти, аналізувати, узагальнювати й використовувати інформацію, яка міститься в лексикографічних джерелах, довідниках, ресурсах мережі Інтернет. **<u>праксеологічна (діяльнісна) складова</u>** *уміє* правильно і раціонально використовувати різні типи словників, у т.ч. електронні; *здійснює* пошукову дослідницьку роботу на основі різних типів словників, у т.ч. електронних; *укладає* короткі словнички (назви одягу, рослин, власних імен тощо). **<u>аксіологічна (ціннісна) складова</u>**	**Українська лексикографія (4 год.)** Словники як відображення історії і культури українського народу. Загальні відомості про словники. Основні типи словників, особливості їх побудови. Енциклопедичні, лінгвістичні (одномовні, двомовні, перекладні) словники. Відмінність словникових статей у різних словниках. З історії лексикографії. Словник Лаврентія Зизанія (1596 р.), «Лексикон» Памво Беринди (1627 р.). Сучасні словники української мови. Українські електронні словники. *Стилістика і культура мовлення* Стилістичні засоби лексикографії.

висловлює своє ставлення до знайденої інформації; *усвідомлює важливість* потреби пошуку додаткової інформації для розв'язання навчальних завдань і самостійної пізнавальної діяльності; *відчуває* відповідальність за мовленнєвий вчинок, *виражає* засобами мови адекватні почуття і враження від результатів роботи. **<u>інтерактивна (поведінкова) складова</u>** *демонструє інтерес* в й *активність* у збагаченні власного словникового запасу. *демонструє* активність, ініціативність, відповідальність, комунікабельність, уміння налагоджувати стосунки під час групової діяльності. *ініціює* обговорення складних або суперечливих питань з теми; *висловлює* пропозиції щодо вдосконалення культури мовлення;	
Міжпредметні зв'язки Словники як відображення історії і культури українського народу (історія).	
Учень (учениця): **<u>когнітивна (знаннєва) складова</u>** *розрізняє* форми слова і спільнокореневі слова, правильно уживає їх у мовленні, *читає* і *розшифровує* складноскорочені слова; *з'ясовує* етимологію деяких слів, використовуючи тлумачний та етимологічний словники, *характеризує* сучасні тенденції словотвірних норм; *визначає* стилістичні функції афіксів української мови в текстах масмедіа;	**Морфеміка і словотвір української мови як учення про будову і творення слів (8 год).** Морфемна і словотвірна структура слова. Основа похідна і непохідна. Твірна основа. Основні способи словотвору в сучасній українській мові: морфологічні й неморфологічні. Історичні зміни в морфемному складі слова. Етимологія як учення про походження слів. Словотвір іменників на позначення назв жителів певного населеного пункту. Творення присвійних прикметників. Творення прикметникових форм

з'ясовує сутність національно-специфічного вживання зменшено-пестливих форм; **праксеологічна (діяльнісна) складова** *виконує* морфемний і словотворчий аналіз слів; *аналізує* тексти художніх творів із зразками народної етимології; *пише* твір-мініатюру, роздум-спростування, творчу роботу, використовуючи слова різних способів творення; *розрізняє* стилістичне забарвлення словотворчих засобів мови, словотворчі синоніми, *визначає* їх стилістичну функцію; правильно *утворює* присвійні прикметники, прикметникові форми від різних географічних назв; доцільно *використовує* морфемний, словотворчий та етимологічний словники; **аксіологічна (ціннісна) складова** **Учень (учениця):** *висловлює* своє ставлення до знайденої інформації; *усвідомлює важливість* потреби пошуку додаткової інформації для розв'язання навчальних завдань і самостійної пізнавальної діяльності; *відчуває* відповідальність за мовленнєвий вчинок, дотримання орфоепічної норми у власному мовленні. *виражає* засобами мови адекватні почуття і враження від результатів роботи. **інтерактивна (поведінкова) складова** **Учень (учениця):** *демонструє інтерес* до нових слів й *активність* у збагаченні власного словникового запасу.	від різних географічних назв. Основні способи творення дієслів, прислівників. Складні, складноскорочені слова, способи їх творення та написання. *Стилістика і культура мовлення* Стилістичне використання засобів словотвору. Національно-специфічне вживання зменшено-пестливих форм. Особливості вживання осново- і словоскладання, абревіатур, їх правильна вимова. Усунення помилок, пов'язаних із порушенням норм українського словотвору. Морфемний словник. Етимологічний словник.

бере на себе відповідальність за свої мовленнєві вчинки; *демонструє небайдужість, активність* у розгляді питань теми. *ініціює* обговорення складних або суперечливих питань з теми; *висловлює* пропозиції щодо вдосконалення культури мовлення; *демонструє* бажання долати труднощі в опануванні теми; *висловлює* пропозиції щодо вдосконалення культури мовлення	
Міжпредметні зв'язки Абревіатури в художньому і науковому стилях (література, історія).	
Учень (учениця): **<u>когнітивна (знаннєва) складова</u>** *розуміє* суть поняття «морфологічна норма»; *усвідомлює* зв'язок морфологічної норми з граматичним значенням і граматичними категоріями самостійних і службових частин мови; *розрізняє* морфологічні норми, пов'язані з особливостями класифікування, словозміни, вживання й поєднання різних частин мови в усному мовленні й на письмі; *знає* норми вживання самостійних та службових частин мови в усному та писемному мовленні; *виявляє й аналізує* порушення морфологічних норм; *додержує* правил написання відмінкових закінчень відмінюваних частин мови; *коментує* норми використання самостійних і службових частин мови та узгодження їх, покликаючись на правила та граматичні закономірності слововживання. *розпізнає* частини мови, виконує морфологічний розбір;	**Українська морфологія як розділ мовознавства про частини мови (30 год)**. Морфологічні норми. Морфологічні засоби виразності мови. Граматичні категорії, граматичні значення і граматичні форми. Основні способи вираження граматичних значень. Основні поняття морфології. Словозміна. Парадигма. Словоформа. Повнозначні та службові частини мови. Вигуки і модальні слова. Взаємоперехід частин мови. З історії вивчення частин мови. **Іменник** як частина мови. Лексико-граматичні розряди іменників. Граматичні категорії іменника. Категорія числа, її значення та граматичні засоби вираження. Число іменників. Іменники, що вживаються в обох числових формах, мають лише форму однини або множини. Особливості роду іменників - назв осіб за професією, посадою,

визначає, за якими ознаками виділяється і характеризується кожна з частин мови; *усвідомлює* відмінність між самостійними і службовими словами; *розрізняє* розряди прикметників; *знаходить* і *виправляє* помилки у правописі прикметників різних розрядів; *знає* розряди числівників, *визначає* морфологічні ознаки числівників, їх синтаксичні функції в реченні; *розрізняє* відмінювання власне кількісних і збірних числівників; *знає* і *визначає* морфологічні ознаки, синтаксичні функції дієслова, особливості відмінювання дієслів кожної дієвідміни; *знає* морфологічні ознаки, синтаксичні функції дієприкметника; *розуміє* відмінність дієприкметника від прикметника та дієприслівника, *виправляє* помилки у їх уживанні та правописі; *розуміє* відмінність дієприслівника від дієприкметника та прислівника, *виправляє* помилки в їх уживанні та правописі; **<u>праксеологічна (діяльнісна) складова</u>** *уміє працювати* з таблицями «Частини мови» із зазначенням граматичних категорій; готує повідомлення «З історії вивчення частин мови». правильно відмінює іменники I-IV відмін; *використовує* доцільно в усному і писемному мовленні іменники-синоніми та іменники-антоніми; *відрізняє* правильні форми іменників від помилкових, *користуючись* орфографічним словником; *правильно використовує* особливості кличного відмінка іменників, його	званням тощо. Стилістичні особливості іменників середнього і спільного роду. Словозмінні паралелі іменників, їх стилістичні особливості. Форми іменників О.в. і М.в. з прийменниками на позначення руху у просторі. Н.в. іменників із сполучниками *як, мов, неначе, мов.* Відмінювання іменників II відміни. Родовий відмінок іменників II відміни. Невідмінювані іменники. Стилістичне використання кличного відмінка Стилістичні особливості форм числа іменників. Стилістичне використання кличного відмінка іменників. Порушення норм відмінювання іменників у художньому мовленні. **Прикметник** як частина мови. Лексико-граматичні розряди прикметників, їх особливості і функціонування в мовленні. Перехід відносних прикметників у якісні, присвійних у якісні і відносні. Ступені порівняння якісних прикметників, їх творення. Зміни приголосних при творенні ступенів порівняння прикметників. Повні і короткі форми прикметників, стягнені і нестягнені форми повних прикметників, особливості їх функціонування в сучасній українській мові. Творення відносних і присвійних прикметників. Відмінювання прикметників. *Стилістика і культура мовлення* Стилістичне використання якісних, відносних, присвійних прикметників. Стилістична роль

стилістичне використання в різних стилях; *розрізняє* відмінювання іменників чоловічого і середнього родів; *пояснює* стилістичні функції іменників чоловічого, жіночого, середнього та спільного родів; *визначає* рід іменників - назв осіб за професією, посадою, званням; *характеризує* стилістичні особливості іменників, що вживаються у формі однини і множини; складає таблиці, що стосуються відмінювання іменників; *визначає* граматичні помилки і стилістичні недоліки у вживанні іменників; *створює* тексти різних стилів, ураховуючи виражальні можливості іменника; *утворює* правильно форми вищого і найвищого ступеня порівняння якісних прикметників; *утворює* прикметники від географічних назв; *виконує* стилістичний аналіз текстів, при потребі *редагує їх*, ураховуючи стилістичні особливості прикметників різних розрядів; *створює* тексти-описи, твори-розповіді, *складає* діалоги, використовуючи виражальні можливості прикметника; *виписує* з творів художньої літератури приклади нестягнених прикметників; *відмінює* правильно займенники різних розрядів; *помічає* і *виправляє* помилки в написанні і вживанні займенників; *аналізує* тексти щодо стилістичної ролі в них займенників; *створює* монологи і діалоги-роздуми з використанням виражальних можливостей займенника для розкриття задуму висловлювання; *відрізняє* правильні форми числівників від помилкових, *добирає* потрібні форми	повних і коротких прикметників. Синоніміка прикметників і непрямих відмінків іменників. Словник епітетів української мови. **Прикметник** як частина мови. Лексико-граматичні розряди прикметників, їх особливості і функціонування в мовленні. Перехід відносних прикметників у якісні, присвійних у якісні і відносні, стилістичне використання. Ступені порівняння якісних прикметників, їх творення. Зміни приголосних при творенні ступенів порівняння прикметників. Повні і короткі форми прикметників, стягнені і нестягнені форми повних прикметників, особливості їх функціонування в сучасній українській мові. Творення відносних і присвійних прикметників. Відмінювання прикметників. Своєрідність **займенника як частини мови.** Розряди займенників за значенням, їх характеристика. Групи займенників. Відмінювання займенників. Явище прономіналізації. Правопис займенників. Написання заперечних, неозначених займенників. Перехід займенників в інші частини мови. *Стилістика і культура мовлення* Стилістичні функції займенників. **Числівник як частина мови**. Формування числівника як частини мови. Число і числівник**.** Розряди числівників за значенням, їх характеристика. Групи числівників за будовою. Відмінювання числівників. Паралельне

числівників і правильно їх у мовленні; *визначає* сполучуваність числівників з іменниками; *утворює* і *вживає* правильно відмінкові форми числівників; визначає вивчені орфограми в числівниках, *пояснює* їх правопис; *аналізує* тексти щодо стилістичної ролі в них числівників; *складає* тексти, *створює* діалоги, використовуючи виражальні можливості числівників; *знаходить* у тексті числівники і слова, що зближуються з числівниками за рядом ознак; *використовує* один час і спосіб у значенні іншого; *визначає* основні способи творення дієслів, *відрізняє* правильні форми дієслів від помилкових; а*налізує* випадки використання дієслів із стилістичною метою; *конструює* речення з дієсловами в усіх часах і особових формах, у т. ч. у переносному значенні; *редагує* тексти щодо заміни дієслів певного часу, способу; *складає* діалоги, усні і письмові тексти на певну соціокультурну тему, використовуючи виражальні можливості особових дієслів, у т. ч. висловлювання у художньому стилі; *складає* ділові папери, використовуючи особові дієслова; *добирає* й комунікативно доцільно *використовує* дієприкметники та дієприкметникові звороти в мовленні; *складає* тексти, монологи, діалоги на певну соціокультурну тему з дієприкмет-никовими, дієприслівниковими зворотами, використовуючи їх виражальні можливості;	використання відмінкових форм числа. Паралельне вживання числівників з іменниками у непрямих відмінках. Синтаксичні функції числівників. Написання числівників і відчислівникових слів. **Дієслово як частина мови**. Форми дієслова: дієвідмінювані, відмінювані, незмінні. Зміни звуків в особових формах дієслів. Безособові дієслова. Особливості семантики, граматичні ознаки дієслів. Дві основи дієслова. Поділ дієслів на дієвідміни. Словозміна дієслів I та II дієвідміни. Види дієслів (доконаний і недоконаний), їх творення, вживання одного у значенні іншого. Часи дієслів (теперішній, минулий, майбутній), їх творення. Способи дієслів (дійсний, умовний, наказовий), їх творення. Особові, родові, числові форми дієслів. Перехідні і неперехідні дієслова. Стан дієслова. Зворотні дієслова. Чергування приголосних в особових формах дієслів теперішнього та майбутнього часу. **Дієприкметник**. Дієслівні та прикметникові характеристики дієприкметників. Активні та пасивні дієприкметники, їх відмінювання. Творення і правопис дієприкметників. Відмінювання і вживання дієприкметників. Дієприкметниковий зворот. Перехід дієприкметників у прикметники. Безособові форми на - но, -то. **Дієприслівник**. Дієприслівники доконаного і недоконаного виду. Дієприслівниковий зворот.

добирає й комунікативно доцільно *використовує* дієприслівники та дієприслівникові звороти в мовленні; *відрізняє* правильні форми прислівників від помилкових; *уміє* утворювати ступені порівняння означальних прислівників; *пояснює* способи творення прислівників; *добирає* й комунікативно доцільно *використовує* прислівники в мовленні; *визначає* стилістичні функції прислівника в художніх і наукових текстах; *складає* тексти, *створює* усні й письмові висловлювання на певну соціокультурну тему, використовуючи прислівник як виражальний засіб мовлення; *знаходить і виправляє* мовленнєві помилки у вживанні прислівників; *аналізує* тексти щодо правильності вживання прийменників, сполучників і сполучних слів; *складає* тексти, діалоги з урахуванням прийменникових і сполучникових засобів милозвучності; визначає функціонально-стилістичні особливості сполучників; *редагує* тексти, при потребі замінюючи сполучники синонімічними; бере участь у лінгвістичній вікторині; *визначає* частки за їх функцією в реченні; *відрізняє* вигуки від часток; *аналізує* тексти щодо ролі в них вигуків; доречно *використовує* вигуки у власному мовленні; *готує* повідомлення про функції вигуків та звуконаслідувальних слів; *складає* словничок-мінімум етикетних формул українців; *складає* кросворд, таблицю «Уживання службових частин мови в сучасній українській мові»;	Творення і вживання дієприслівників. **Прислівник** як частина мови. Розряди прислівників за значенням: обставинні й означальні. Морфологічні типи прислівників. Ступені порівняння означальних прислівників. Правопис прислівників і прислівникових сполучень. Прислівники за походженням. Написання *не* з прислівниками. **Службові частини мови, їх загальна характеристика (6 год.)** Прийменник, його особливості. Групи за походженням та морфологічним складом. Правопис прийменників. Особливості вживання деяких прийменників. Синонімія прийменників. Перехід повнозначних слів у прийменники. Сполучники сурядності та підрядності. Морфологічні типи сполучників. Правопис сполучників. Особливості вживання деяких сполучників. Перехід повнозначних слів у сполучники. Частка, їх функції, групи за значенням. Правопис заперечних часток. Зв'язка. Вигуки, їх ознаки та розряди. Правопис вигуків і особливості їх вживання. Розділові знаки у реченнях з вигуками. Звуконаслідувальні слова. *Стилістика і культура мовлення* Стилістичні функції службових частин мови. Синонімія прийменникових конструкцій. Повторення прийменників, сполучників як засіб увиразнення мовлення. Функції модальних,

добирає й комунікативно доцільно *використовує* дієприслівники та дієприслівникові звороти в мовленні; *складає* тексти, монологи, діалоги на певну соціокультурну тему з дієприслівниковими зворотами, використовуючи їх виражальні можливості; *аналізує* тексти щодо правильності вживання прийменників, сполучників і сполучних слів; *складає* тексти, діалоги з урахуванням прийменникових і сполучникових засобів милозвучності; визначає функціонально-стилістичні особливості сполучників; *редагує* тексти, при потребі замінюючи сполучники синонімічними; бере участь у лінгвістичній вікторині; *визначає* частки за їх функцією в реченні; *відрізняє* вигуки від часток; *аналізує* тексти щодо ролі в них вигуків; доречно *використовує* вигуки у власному мовленні; *готує* повідомлення про функції вигуків та звуконаслідувальних слів; *складає* словничок-мінімум етикетних формул українців; *складає* кросворд, таблицю «Уживання службових частин мови в сучасній українській мові»; **<u>аксіологічна (ціннісна) складова</u>** *висловлює* своє ставлення до знайденої інформації; *усвідомлює важливість* потреби пошуку додаткової інформації для розв'язання навчальних завдань і самостійної пізнавальної діяльності; *демонструє* повагу до себе й інших, добираючи і вживаючи потрібні слова. *висловлює* своє ставлення до чужих думок;	заперечних часток. Естетична цінність часток і звуконаслідувань. Стилістичні функції вигуків. Національні етикетні вигуки.

відчуває відповідальність за мовленнєвий вчинок, дотримання орфоепічної норми у власному мовленні. *виражає* засобами мови адекватні почуття і враження від результатів роботи. *уболіває* за результати своєї роботи; **<u>інтерактивна (поведінкова) складова</u>** *демонструє інтерес* до нових слів й *активність* у збагаченні власного словникового запасу. *бере на себе відповідальність* за свої мовленнєві вчинки; *демонструє небайдужість, активність* у розгляді питань теми. *демонструє* на уроках активність, ініціативність, відповідальність, комунікабельність, уміння налагоджувати стосунки під час групової діяльності. *ініціює* обговорення складних або суперечливих питань з теми; *висловлює* пропозиції щодо вдосконалення культури мовлення; *відчуває відповідальність* за власний рівень мовленнєвої культури, зокрема за додержання морфологічних норм в усному й писемному мовленні; *ініціює* конкретні заходи, бере участь у моделюванні навчальних ситуацій	

Міжпредметні зв'язки

Іменники середнього роду як засіб іронії і сатири. Вигуки як засіб емоційно-експресивного мовлення (*література)*. Власні географічні назви. Форми числівника на уроках географії, історії, математики, фізики, хімії. Дієприкметники, дієприслівники в наукових текстах *(історія, географія, біологія, фізика).*

10 клас
Мовленнєва (комунікативна) змістова лінія

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	**Зміст навчального матеріалу**

Учень (учениця): *розрізняє* види мовленнєвого спілкування; *доцільно обирає* мовленнєву тактику й мовні засоби, адекватні характеру мовленнєвої ситуації; *складає* план, тези, *готує* конспект статті, усвідомлює різницю між ними; *здійснює* редагування текстів; *розповідає* про побачене, прочитане в ситуаціях повсякденного спілкування; *готує* доповіді, реферати, рецензії; *виразно читає* тексти різних стилів, типів і жанрів мовлення відповідно до орфоепічних та інтонаційних норм; *готує* перекази (усні, письмові) із творчим завданням, *оцінює* усні й письмові висловлювання щодо мовного оформлення та ефективності досягнення поставлених комунікативних завдань; *висловлює* власне ставлення до подій.	**Мовленнєве спілкування. Стилістика і культура мовлення** Офіційне і неофіційне, публічне і непублічне мовленнєве спілкування. Вербальні й невербальні засоби спілкування. Мовленнєва ситуація. Мовленнєві ролі та наміри мовця і слухача. Мовленнєва тактика. Мовні засоби мовленнєвої ситуації. Причини комунікативних помилок. Особливості монологічного і діалогічного мовлення врізних сферах спілкування. Виступ на зборах, семінарах, конференції. Дискусійне мовлення. Поняття про **текст**як продукт мовленнєвої діяльності. Текстоутворювальні категорії. Закономірності побудови тексту. Інформаційна переробка текстів різних функціональних стилів і жанрів. Написання тез, конспектів, анотацій, рефератів. Комунікативні ознаки мовлення. Поняття про комунікативну доцільність, точність, ясність, правильність, чистоту, логіку, послідовність, образність, виразність, естетичність мови.
Учень (учениця): *будує* розповідь на певну соціокультурну тему й ситуації спілкування; *складає* розповідь, текст-роздум, міркування, комбінований текст, що відповідає досвіду, інтересам, психологічним особливостям, для досягнення життєвих цілей; *сприймає, аналізує, зіставляє* мовні явища і факти, *коментує, критично оцінює* їх під кутом зору нормативності, відповідності сфері й ситуації спілкування, достовірності; - *продукує* усні і писемні монологічні та діалогічні висловлювання (тексти) , у тому	Поняття про стилістичну систему української мови (стилі, підстилі, стилістичні засоби, способи і прийоми організації стилістичних засобів у тексті). **Розмовний стиль (8 год.),** сфера його використання, призначення, основні ознаки. Фонетичні, інтонаційні, лексичні, морфологічні, синтаксичні особливості розмовного мовлення. Жанри розмовного мовлення.

числі тексти, які сприяють гармонізації психоемоційного стану, містять моделі досягнення свободи особистості, соціальної захищеності, сімейного щастя, кар'єрного зростання та ін. *пояснює* спільне та відмінне між різними жанрами науково-навчального стилю (рецензія, анотація, доповідь, реферат, тези, конспект); *характеризує* лексичні, морфологічні, синтаксичні особливості наукового стилю, сфери його використання та призначення; *уміє трансформувати* текст одного стилю в інший стиль; *розрізняє* науково-навчальний і науково-популярний різновиди наукового стилю; *бере участь* у бесідах, дискусіях, дебатах, відеконференціях; *реферує* науковий текст, *складає* план наукової статті; *готує* реферати, тези, рецензії з навчально-наукової проблеми, доповіді на лінгвістичні, морально-етичні, суспільні теми, виступи в науковому стилі та їх оцінкою; *здійснює* редагування науково-навчальних текстів; *створює* короткі повідомлення з науковоїтеми, *проводить* пошукові дослідження; *бере участь* у дослідницьких проектах. *проводить* бібліографічну роботу із залученням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій; систематизує інформацію з різних джерел, у т.ч. довідкової інформації (словники, енциклопедії, онлайн-ресурси тощо); володіє основними способами (прийомами) інформаційної переробки писемного тексту; *складає* таблиці, схеми на основі наукового тексту, формулює узагальнення; дискутує, використовуючи різні способи аргументації та ілюстрування прикладами, веде конструктивний діалог зі	**Науковий стиль (10 год.),** сфери використання і призначення. Основні ознаки наукового стилю: логічність, точність, абстрактність, узагальненість, об'єктивність викладу. Наукова метафорика. Підстилі наукового стилю: власне науковий, науково-навчальний і науково-популярний та їх особливості. Основні жанри наковогостилю. Бесіди, дискусії, повідомлення на науковутему. Структура текстів різних жанрів. Особливості конспектування. Читання наукової, науково-популярної статті, довідкової літератури. Написання доповідей, рефератів, анотацій, тез, рецензій з навчально-наукової проблеми. Спільне й відмінне між ними. Редагування. Бібліографічний пошук на тему наукової роботи із залученням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

співрозмовниками, дотримуючись правил мовленнєвого етикету та етичних норм.	

Види мовленнєвої діяльності

Учень (учениця): *розуміє* фактичний зміст почутого висловлювання, адекватно сприймаючи його основну думку, особливості побудови і мовного оформлення; *користується* різними видами аудіювання; *визначає* власне ставлення до змісту; *формулює* висновки щодо сприйнятого. - володіє різними видами читання з метою загального орієнтування, набуття інформації; естетичного задоволення; *користується* всіма різновидами читання наукової, довідкової літератури; *оцінює* прочитане, висловлюючи власну думку з позиції мовного оформлення та ефективності досягнення поставлених комунікативних завдань.	**Сприймання чужого мовлення** *Аудіювання (слухання-розуміння)* текстів діалогічного й монологічного характеру різних стилів, типів і жанрів мовлення. Різновиди аудіювання (ознайомлювальне, вивчальне, критичне). *Читання мовчки* текстів діалогічного й монологічного характеру, в т.ч. електронного, різних стилів, типів і жанрів мовлення.
Учень (учениця): *переказує* докладно прослуханий або прочитаний текст художнього, наукового чи публіцистичного стилів мовлення за самостійно складеним складним планом, підпорядковуючи висловлювання темі та основній думці, ураховуючи комунікативне завдання, дотримуючись композиції, мовних, стильових особливостей та авторського задуму; *складає* конспект, тези почутого і прочитаного, тематичні виписки; *оцінює* текст з погляду його змісту, форми, задуму і мовного оформлення; *реферує* науковий текст, *складає* план наукової статті; *готує* реферати, тези, рецензії з навчально-наукової проблеми, доповіді на лінгвістичні, морально-етичні, суспільні теми, виступи в науковому стилі та їх оцінкою; *здійснює* редагування науково-навчальних текстів	**Відтворення готового тексту** *Перекази (навчальні й контрольні)*. *Говоріння:* Докладний переказ тексту художнього стилю з творчим завданням (висловленням власного ставлення до подій, героїв та ін.). *Письмо:* Докладний переказ тексту публіцистичного стилю з творчим завданням. Твір-роздум на суспільно-політичну тему в публіцистичному стилі. Електронний лист. Смс-повідомлення. Конспект прочитаного /ї (художнього твору, публіцистичної та науково-популярної статті). Тематичні виписки, план (складний), тези.

Учень (**учениця):** *самостійно визначає* тему і зміст діалогу; *доцільно добирає* переконливі аргументи на захист своєї позиції, у тому числі і з власного життєвого досвіду**;**мовленнєву тактику й мовні засоби, адекватні характеру мовленнєвої ситуації; *змінює* свою думку в разі незаперечних аргументів іншого; *дотримується* норм української літературної мови; *оцінює* текст з погляду його змісту, форми, задуму і мовного оформлення; *готує* і *виголошує* виступи на зборах, семінарах; *ознайомлюється*я із жанром статті,*складає* статтю на морально-етичну, професійну тему, бібліографію, анотацію; роздуми, звіт про виконану роботу; *перевіряє* результати мовленнєвої діяльності (корегує усне мовлення у процесі говоріння, ураховуючи реакцію слухача); *дотримується* основних правил спілкування; *усвідомлює* та визначає *мотив* і *мету* власної пізнавальної й життєтворчої діяльності;*планує* діяльність для досягнення мети, розподіляючи її на етапи;*оцінює* проміжні й кінцеві *результати* навчально-пізнавальної діяльності, робить відповідні корективи; *переносить* попередньо засвоєні знання й уміння в нову ситуацію; *критично оцінює* відповідність своїх вчинків загальнолюдським моральним нормам, усуває помічені невідповідності; *виявляє здатність* поставити себе на місце іншої людини; **в***ідчуває* стан співрозмовника, *виявляє* емпатію; *сприйма***є** спілкування як цінність; *усвідомлює* необхідність	**Створення власних висловлювань** ***Діалогічне мовлення*** Особливості діалогічного мовлення врізних сферах спілкування. Дебати як форма дискусій. ***Монологічне мовлення (навчальні й контрольні види)*** *Говоріння.* Доповідь у науковому стилі. Стаття в газету на морально-етичну, професійну тему. Бібліографія. Анотація. *Ділові папери:* звіт про виконану роботу.

продовження мовної освіти і самоосвіти, удосконалення мовних знань і вмінь.	

10 клас
Соціокультурна змістова лінія

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	
Учень (учениця): *визначає* особливості мовної особистості сучасного українця; *характеризує* мовні особистості, відображені в українській літературі, історії, культурі; *досліджує* етноестетику мови родинних виховних традицій; *аналізує, зіставляє, порівнює, узагальнює* етномовні явища; виконує історико-культурологічні коментарі назв спорідненості і свояцтва, етнографізмів, діалектизмів, народних фразем у фольклорному або художньому тексті на основі словника діалектизмів, етимологічних, тлумачних словників; *виконує* самостійну пошукову, творчу роботу з етнолінгвокультури рідного краю; *доцільно використовує* слова з національно-культурним компонентом, впливає на думку слухача, глядача; *укладає* тематичний словник-тезаурус з українського мовленнєвого етикету, *ознайомлюється* з кращими зразками благодійництва, волонтерства; готує письмове повідомлення на основі праць українських мовознавців – дослідників лінгвокраєзнавства; *бере участь* у дискусіях, дебатах, конференціях з питань національно-мовного виховання;	**Я і українська мова** Мовна особистість крізь призму української родини, української культури. **Мовне родинознавство** Етноестетика української мови родини.Етносимволіка слів *батько, мати, син, донька, дід, баба, сестра, брат*. Етноестетика мови родинних виховних традицій. Родинно-оздоровчі традиції. Пошанна пареміографія, її виховне значення. Традиції мовних звертань. **Національно-мовне виховання особистості** Побратимство та посестринство. Форми взаємодопомоги. Громадські вихователі. Благодійництво. Волонтерство. **Українська мова – визначальний чинник формування особисті** Найважливіші умови самопізнання й самореалізації.

попередження конфліктів, досягнення компромісів; соціальної адаптації; *готує* доповіді, замітки до стінгазети на теми загальнолюдських і життєвих цінностей; *працює* з довідковою літературою, складаючи бібліографію з етнолінгво- і соціокультурних тем; *опановує* різні способи узагальнення, систематизування інформації; *удосконалює* здатність до самоосвіти, саморозвитку завдяки спостереженню за власним мовленням, розвиває інтелектуальні й творчі здібності, навички використання мови для самореалізації та самовираження в різних галузях людської діяльності;здійснює самоконтроль, самооцінку, самокорекцію; *генерує* нові ідеї й ініціативи та втілювати їх у життя з метою підвищення як власного соціального статусу та добробуту, так і розвитку суспільства і держави; *конструктивно спілкується* в колективі, *проявляє лідерські якості*; реагує мовними засобами на спектр соціальних і культурних явищ, *конструктивно працює* в групі, в команді.	Ставлення людини до Всесвіту, природи, людства, рідного народу, до самого себе. Сила волі. Світ емоцій. Моральне вдосконалення людини. Самопізнання, саморозвиток людини. Загальнолюдські цінності. Життєві цінності. Любов, повага, дружба, толерантність, життя без конфліктів. Моє покликання. Вибір професії. **Повноцінне функціонування української мови – запорука європейського розвитку держави** Українська мова - дієвий фактор державотворення.
Тематика висловлювань учнів Висловлювання з власного досвіду, з родинного, шкільного, літературного, мистецько-культурного, суспільно життя.	**Тематика текстів** Тепло отчого дому. Українська мова - мова злагоди й гармонії. Українська мова як засіб самопізнання й самореалізації.

Наскрізні лінії

1. Здоров’я і безпека.
Позитивні емоції – запорука здоров’я людини.
Активний і здоровий спосіб життя – запорука довголіття.
«Слово – як ліки: допомагають лишень, коли сказані від душі»

Родинно-оздоровчі традиції українців.
Роль гумору у житті людини.
Життя без конфліктів.
Естетичне задоволення від «сродної» праці.
Цілющі скарби землі.
Вчинок у житті людини. Наслідки вчинку.
Мова і національна безпекакраїни.

2. Громадянська відповідальність.
Мовне обличчя моєї родини, мого міста (села).
Відповідальність за мовні вчинки.
Кроки до успіху.
Сила волі.
Відповідальність поколінь.
Громадянський обов'язок.
Честь і гідність крізь призму сьогодення. Мовні обов'язки громадянинаУкраїни.

3. Екологічна безпека і сталий розвиток.
Екологія слова, екологія мовлення.
Екологічні проблеми твого села, міста, краю.
Цікаві й корисні справи у школі, у родині.
Читання книги як засіб розвитку людини й суспільства.
Здоровее довкілля – сенс життя.
Ціннісне ставлення до життя.
Національні архітектурні традиції.
Відновлювані джерела енергії.

4. Підприємливість і фінансова грамотність.
Доброчинність як цінність.
Фінансовий добробут. Фінансова відповідальність кожного.
Саморозвиток особистості.
Планування бюджету колективної мандрівки.
Фінансові заощадження як ознака фінансової грамотності.
Спільна діяльність.

11 клас
Профіль - українська філологія
(1 40 год., 4 год. на тиждень)
Мовна, лінгвістична змістові лінії

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Зміст навчального матеріалу
Учень (учениця): **<u>когнітивна (знаннєва) складова</u>**	**Мова, індивід, суспільство (4 год.)**

розуміє знаковий характер слова, *усвідомлює* динамічний характер мовної системи, взаємозалежність мови і суспільства, роль мови у формуванні й самовираженні особистості; *розширює свої уявлення* про національну специфіку мовної картини світу, взаємозв'язок мови і культури; *має* загальне уявлення про розвиток лінгвістики; *усвідомлює* роль особистості в розвитку науки; *називає* імена визначних учених-лінгвістів та їх праці; *виявляє* особливості української мови на фоні інших у міжкультурній комунікації; *з'ясовує* місце української мови у світі; *називає* країни, у яких поширена українська мова; **праксеологічна (діяльнісна) складова** *готує* словник-термінів для одного з розділів науки про мову; *готує* усні і письмові повідомлення, дослідницьку роботу, пише розгорнуту відповідь, тези, складає хронологічну таблицю праць українських мовознавців. **аксіологічна (ціннісна) складова** *цінує* українську мову як державну — чинник національної ідентичності; *висловлює* зацікавлення розвитком української мови; *висловлює* своє ставлення до знайденої інформації; *усвідомлює важливість* пошуку інформації для розв'язання навчальних завдань і самостійної пізнавальної діяльності; *демонструє* повагу до себе й інших; *висловлює* своє ставлення до чужих думок; *відчуває* відповідальність за мовленнєвий вчинок;	Мова як особлива система знаків, її місце з-поміж інших знакових систем. Проблеми взаємодії мови і культури, мови і соціуму. Роль мови у формуванні й самовираженні особистості. Українська мова в «діалозі культур». Відображення в сучасній українській мові культури інших народів. Українська мова у світі. Українська діаспора. Лінгвістика як наука про мову. Історія мовознавства в особистостях. Видатні мовознавці вітчизняної науки.

обговорює й оцінює українськомовні переклади творів зарубіжної літератури, які сприяють розвиткові української мови та популяризують українську мову та культуру. **<u>інтерактивна (поведінкова) складова</u>** *демонструє інтерес* до нових слів й *активність* у збагаченні власного словникового запасу. *бере на себе відповідальність* за свої мовленнєві вчинки; *демонструє небайдужість, активність*, ініціативність, відповідальність, комунікабельність, уміння налагоджувати стосунки під час групової діяльності. *ініціює* обговорення складних або суперечливих питань з теми; *висловлює* пропозиції щодо вдосконалення культури мовлення; *демонструє* бажання долати труднощі в опануванні теми; *сприймає* спілкування як цінність;*усвідомлює* значення ефективного спілкування; *проявляє* ціннісне ставлення до співрозмовників; *усвідомлює* необхідність продовження мовної освіти та самоосвіти, безперервного удосконалення мовних знань і вмінь.	

Учень (учениця): **<u>когнітивна (знаннєва) складова</u>** *розуміє* поняття риторики: логос, етос, пафос, топос; *пояснює* значення інтенції, задуму, стратегії і тактики; при потребі доцільно використовує словники; *володіє* історичними відомостями про риторику; *ознайомлюється* із працями видатних ораторів Давньої Греції, Давнього Риму, України; *ознайомлюється* з мовною формою промов, особливостями меморії, акції, технікою дихання; **<u>праксеологічна (діяльнісна) складова</u>** *будує* виступи з урахуванням мовної форми промови, різних видів аргументації; *аналізує* мовленнєву ситуацію, умови спілкування, поведінку учасників спілкування; *володіє* голосом, невербальними засобами з метою реалізації мети спілкування й активізації уваги слухачів; *уміє аналізувати* власну промову; володіє техніками еристики; *уміє визначати* приналежність виступу до певного виду, жанру красномовства; *виконує* риторичний аналіз промов; *розрізняє* види академічного, судового, духовного красномовства, аналізує виражальні особливості театральної (сценічної) риторики; *складає* власні промови громадського призначення, уміє виділяти головне, здійснювати самооцінку власної діяльності;	**Риторика як наука й мистецтво слова (8 год.)**. Лінгвістична риторика. Основні поняття риторики: логос, етос, пафос, топос. Ритор і оратор. Риторичні ідеали у різні історичні епохи. Поняття про сучасний риторичний текст. Інвенція. Диспозиція. Методи викладу матеріалу. Теза й аргументація. Види аргументації. Промова. Елокуція й елоквенція як учення про мовну форму промов. Меморія як система усного запам'ятовування промов. Акція. Риторична техніка. Еристика як мистецтво суперечки. Етика полемічної майстерності **З історії риторики й ораторського мистецтва (4 год).** Видатні оратори Давньої Греції і Давнього Риму. Ораторське мистецтво в Україні. **Основи ораторського мистецтва (8 год.)** Види ораторського мистецтва і жанри. Академічне красномовство, його характерні ознаки, різновиди (наукове, наукового-популярне, навчальне). Судове красномовство. Духовне красномовство (гомілетика), його жанри і характерні риси. Соціально-побутове красномовство, його види (ювілейна промова, привітання тощо). Театральна (сценічна) риторика. Педагогічна риторика. Види ораторського мистецтва за метою висловлення: інформувальні, переконувальні, розважальні та інші виступи. Промова, її види**.**

<u>аксіологічна (ціннісна) складова</u> *висловлює* своє ставлення до знайденої інформації; *усвідомлює важливість* пошуку інформації для розв'язання навчальних завдань і самостійної пізнавальної діяльності; *демонструє* повагу до себе й інших, добираючи і вживаючи потрібні слова. *висловлює* своє ставлення до чужих думок; *виражає* засобами мови адекватні почуття і враження від результатів роботи. **<u>інтерактивна (поведінкова) складова</u>** *бере участь* у прилюдних і полемічних діалогах, дебатах, знаходить способи взаємодії при роботі в групі. *демонструє інтерес* до нових слів й *активність* у збагаченні власного словникового запасу. *бере на себе відповідальність* за свої мовленнєві вчинки; *демонструє небайдужість, активність* у розгляді питань теми, ініціативність, відповідальність, комунікабельність, уміння налагоджувати стосунки під час групової діяльності. *ініціює* обговорення складних або суперечливих питань з теми; *висловлює* пропозиції щодо вдосконалення культури мовлення;	
Учень (учениця): **<u>когнітивна (знаннєва) складова</u>** *розуміє*суть понять «синтаксична норма», «синтаксичне керування», «синтаксична помилка»; *дотримується* синтаксичних норм; *визначає* стилістичні особливості синтаксичних одиниць;	**Поглиблення і систематизація найважливіших відомостей із синтаксису, пунктуації і стилістики (24 год.)** **Синтаксис і пунктуація української мови** Загальна характеристика синтаксичних одиниць.**Словосполучення** як одиниця синтаксису. Типи словосполучень за

усвідомлює важливість синтаксичних умінь для розвитку мислення й мовлення. *з'ясовує* тип зв'язку між словами в підрядному словосполученні; *характеризує* складні випадки перекладу словосполучень; *знає* особливості будови простих та ускладнених речень (речень з однорідними членами, звертаннями, вставними словами і реченнями); *з'ясовує* види односкладних, двоскладних, поширених і непоширених, повних і неповних, ускладнених і неускладнених простих речень, звертання,їх стилістичну роль у текстах; **праксеологічна (діяльнісна) складова** *організовує свою діяльність* (мотивує, ставить цілі, планує, прогнозує, контролює, здійснює рефлексію, коригує); *виявляє* порушення синтаксичних зв'язків; *уміє* граматично правильно поєднувати слова в реченнях і словосполученнях; *аналізує* в тексті й реченнях приклади порушення синтаксичної норми; *виявляє* у реченнях порушення правил синтаксичного керування й узгодження; *пропонує* правильні варіанти під час редагування тексту й речень. *аналізує* словосполучення і речення з погляду їх структури і комунікативного призначення, доречно *використовує* їх в усному й писемному мовленні; *аналізує* й *оцінює,доцільно використовує* виражальні можливості словосполучень і речень різних видів; *складає* схему «речення і словосполучення»; *визначає* тип	морфологічним вираженням головного слова. Типи підрядного зв'язку у словосполученні. Використання синонімічних дієслівних словосполучень у різних стилях. **Речення** як основна синтаксична і комунікативна одиниця. Стилістичні функції модальних різновидів речень. Риторичне запитання, його стилістичні функції. Граматична основа речення. Порядок сліву реченні як стильова ознака мовлення. Складні випадки координації підмета і присудка. Складні випадки кваліфікації другорядних членів речення. Написання прикладки. Порівняльний зворот, його функції в реченні.

словосполучення за морфологічним вираженням головного слова; *визначає* типи речень за метою висловлювання, інтонаційним оформленням і структурою; *визначає* структуру простого двоскладного речення, способи вираження підмета і присудка; *складає* схему «Тире у простому реченні»; *оцінює* виражальні можливості додатків, означень та обставин у текстах різних стилів; *трансформує* односкладні речення у двоскладні; *аналізує* й *оцінює* виражальні можливості простих ускладнених речень у текстах різних стилів, *використовує їх* виражальні можливості в усному і писемному мовленні, у спілкуванні залежно від ситуації; *трансформує* прості речення у складні; **<u>аксіологічна (ціннісна) складова</u>** *висловлює* своє ставлення до знайденої інформації; *висловлює* адекватні почуття і враження від почутого й прочитаного. *усвідомлює важливість* потреби пошуку інформації для розв'язання навчальних завдань і самостійної пізнавальної діяльності; **<u>інтерактивна (поведінкова) складова</u>** *організовує* й *планує* навчальне співробітництво з учителем та однокласниками; *демонструє* на уроках активність, ініціативність, відповідальність, комунікабельність, уміння налагоджувати стосунки під час групової діяльності.	

ініціює обговорення складних або суперечливих питань з теми; **Учень (учениця):** **<u>когнітивна (знаннєва)складова</u>** *розпізнає* складні речення різних типів, визначає їхню структуру, види і засоби зв'язку між простими реченнями; правильно й доцільно *використовує* виражальні можливості складних речень різних типів у текстах різних стилів; *замінює* безсполучникові речення на сполучникові; **<u>праксеологічна (діяльнісна) складова</u>** *добирає* й *конструює* складні речення, що оптимально відповідають конкретній комунікативній меті; *пише* твір, замітку, статтю з використанням багатокомпонентних речень; *виконує* синтаксичний аналіз складних речень; *аналізує* період як засіб експресивного синтаксису і риторичну фігуру; **<u>аксіологічна (ціннісна) складова</u>** *висловлює* своє ставлення до знайденої інформації; *висловлює* адекватні почуття і враження від почутого й прочитаного. *усвідомлює важливість* потреби пошуку інформації для розв'язання навчальних завдань і самостійної пізнавальної діяльності; **<u>інтерактивна (поведінкова) складова</u>** *організовує* й *планує* навчальне співробітництво з учителем та однокласниками; *демонструє* на уроках активність, ініціативність, відповідальність, комунікабельність, уміння налагоджувати стосунки під час групової діяльності.	**Складні і багатокомпонентні речення.** Стилістичні особливості складних речень. Особливості структури та семантики сполучникових /складносурядних та складнопідрядних/ і безсполучникових, багатокомпонентних речень. Складнопідрядні означальні речення і дієприкметникові звороти; складнопідрядні обставинні речення і дієприслівникові звороти. Складнопідрядні речення з підрядними порівняльними і порівняльні звороти. Період.

ініціює обговорення складних або суперечливих питань з теми; **Учень (учениця):** **<u>когнітивна (знаннєва)складова</u>** *визначає* стилістичні особливості невласне прямої мови, здогадної прямої мови, підрядно-підпорядкованої прямої мови, авторських слів при прямій мові, у діалозі; *правильно інтонує* речення з прямою мовою, діалогом; **<u>праксеологічна (діяльнісна) складова</u>** *трансформує* речення з прямою мовою у складнопідрядне і навпаки; *використовує* цитати у власному усному й писемному мовленні. *висловлює* своє ставлення до знайденої інформації; *висловлює* адекватні почуття і враження від почутого й прочитаного. *усвідомлює важливість* потреби пошуку інформації для розв'язання навчальних завдань і самостійної пізнавальної діяльності; **<u>інтерактивна (поведінкова) складова</u>** *організовує* й *планує* навчальне співробітництво з учителем та однокласниками; *демонструє* на уроках активність, ініціативність, відповідальність, комунікабельність, уміння налагоджувати стосунки під час групової діяльності. *ініціює* обговорення складних або суперечливих питань з теми; ***Учень/учениця*** **<u>когнітивна (знаннєва) складова</u>** *оперує* основними поняттями лінгвістики тексту,	**Пряма і непряма мова**. Невласне пряма мова. Здогадана пряма мова, напівпряма мова. Синоніміка і стилістичні способи передачі прямої мови в тексті. Інтонування речень з прямою мовою, діалогом. Цитування. **Синтаксис і стилістика тексту**. Зміст і будова тексту. Складне синтаксичне ціле як семантико-синтаксична одиниця тексту.

виділяє мовні засоби, що виражають основні ознаки тексту. *виділяє* особливості гіпертексту, сферу його використання; *дотримується* норм мовленнєвої поведінки в Інтернеті; *розуміє* поняття дискурсу, *зіставляє* його з поняттям «текст»; *моделює* професійний дискурс. **праксеологічна (діяльнісна) складова** *аналізує* структуру й семантику текстів різних стилів мовлення; переробляє тексти відповідно до визначеної мети; *визначає* способи зв'язку речень у тексті; *аналізує* тексти різних стилів, типів і жанрів*; переробляє* тексти відповідно до комунікативного завдання. *складає, редагує* тексти на соціокультурну, професійну тему, використовуючи в них виражальні можливості складних речень; **аксіологічна (ціннісна)складова** *демонструє:* *здатність* логічно мислити; *готовність* до навчання з метою покращення власної поведінки; *висловлює* адекватні почуття і враження щодо результатів виконаної роботи; **інтерактивна (поведінкова)складова** *ініціює* спілкування, обмін інформацією з однокласниками; *демонструє небайдужість, активність* у розгляді питань теми.	Стилістичні функції абзацу. Сурядні і підрядні сполучники як засоби зв'язку в тексті. Гіпертекст. Дискурс як комунікативний процес і як текст. Професійний дискурс. Зображувально-виражальні засоби синтаксису: синтаксичний паралелізм; риторичне питання, звертання; повторювані сполучники;

Учень (учениця): **<u>когнітивна (знаннєва)складова</u>** *знаходить і обґрунтовує* пунктограми в синтаксичних конструкціях різних типів; *правильно уживає* розділові знаки при прямій мові, діалозі, цитаті, епіграфі; *коментує* пунктограми, робить повідомлення за складеними схемами; **<u>праксеологічна (діяльнісна) складова</u>** *складає* таблицю "Розділові знаки в складному реченні"; *виконує* роботу з елементами творчого конструювання; *створює* власні висловлювання, *складає* твір-мініатюру, дослідницький (волонтерський) проект на певну соціокультурну тему з обов'язковим включенням складних речень; *редагує* текст, де фіксуються порушення синтаксичних і пунктуаційних норм. *організовує свою діяльність* (мотивує, ставить цілі, планує, прогнозує, контролює, здійснює рефлексію, коригує); **<u>аксіологічна (ціннісна)складова</u>** **усвідомлює** *пунктуаційну грамотність*; *готовність* до навчання з метою покращення власної грамотності; *жвавий інтерес* до літературної мови; *розуміння* зв'язку між пунктуацією й інтонацією. *Інтонує* текст, передаючи виражені в ньому почуття та емоції. **<u>інтерактивна (поведінкова)складова</u>** *ініціює* дотримання у школі мовного режиму; *висловлює* пропозиції щодо поліпшення правописної грамотності;	**Пунктуація (8 год.)** Пунктуаційні норми**.** Основні пунктограми у простому і складному реченні, при прямій мові, цитуванні, у зв'язному тексті.Пунктуаційна помилка. Складні випадки використання розділових знаків. Тире міжпідметом і присудком у простому реченні. Розділові знаки у простих реченнях, ускладнених - звертаннями; - однорідними членами речення; - відокремленими означеннями, прикладками, обставинами; - вставними словами і реченнями.

*демонструє небайдужість, активність*у розгляді питань теми.	
Учень (учениця): **<u>когнітивна (знаннєва)складова</u>** *уміє знаходити і характеризувати* зміни звуків у мовному потоці, при словозміні і словотворенні; правильно наголошує слова, при потребі *використовує* орфоепічний словник і словник наголосів; *уміє* знаходити орфограму, визначає її тип, принцип написання; правильно пише й вимовляє слова із цими орфограмами; *усвідомлює* правила вживання великої літери, написання прізвищ та географічних назв, слів разом, окремо, через дефіс; слів іншомовного походження; правила переносу та скорочення слів; *знаходить й усуває* допущені орфографічні помилки у словах, обґрунтовуючи їх написання правилами правопису; *використовує* орфографічний словник для перевірки написання слів; *розпізнає* метафори, метонімію, синекдоху, слова-омоніми в контекстуальному оточенні; *з'ясовує* відмінність між омонімічним і багатозначним словом; *знаходить і розпізнає* тропи, багатозначні слова, синоніми, антоніми, омоніми, *пояснює*, з якою метою вони вжиті в тексті, *визначає* їх роль та	**Підготовка до державної атестації. Узагальнення і систематизація найважливіших відомостей з української мови (30 год.)** **Фонетика, орфоепія, орфографія української мови** Асимілятивні, дисимілятивні процеси, подовження, спрощення у групах приголосних. Основні чергування звуків. Складні випадки наголошення слів. Мовні недоліки у вимові й наголосі та шляхи їх усунення. Складні випадки вживання м'якого знака, апострофа; написання слів іншомовного походження; написання прізвищ та географічних назв, слів разом, окремо, через дефіс; правила переносу та скорочення слів. Редагування тексту з орфографічними помилками. **Лексикологія і фразеологія української мови** Уживання слів у переносному значенні, синонімів, антонімів, омонімів у текстах різних стилів. Терміни і професіоналізми. Філологічні, лінгвістичні, літературознавчі терміни.

доречність використання в текстах різних стилів, користуючись тлумачними словниками, а також словниками синонімів, антонімів, омонімів; *визначає* ознаки власнеукраїнських слів, *характеризує* їх стилістичні функції в тексті; *обґрунтовує* доцільність і правильність уживання термінів у текстах науково-навчального стилю; комунікативно доречно і правильно *використовує* фразеологізми у мовленні з урахуванням їх стилістичних параметрів і контексту; *знаходить* у тексті слова іншомовного походження, *пояснює* їх значення на основі словника іншомовних слів, доречно *використовує* їх у мовленні, визначає, які з них мають власне українські синоніми; *розрізняє* відмінювання іменників чоловічого і середнього родів; *пояснює* стилістичні функції іменників чоловічого, жіночого, середнього та спільного родів; **праксеологічна (діяльнісна) складова** *здійснює* аудіозапис власного і чужого мовлення й аналізує його; редагує текст з орфографічни ми помилками; правильно *утворює* іменники на позначення назв жителів певного населеного пункту, присвійні прикметники, прикметникові форми від різних географічних назв; *пише* твір-мініатюру, роздум-спростування, творчу роботу, використовуючи слова різних способів творення; *визначає* рід іменників, назв осіб за професією, посадою, званням, правильно їх відмінює;	Фразеологія художнього мовлення, наукова, публіцистична, офіційно-ділова. **Морфеміка, словотвір, морфологія української мови** Словотвір іменників на позначення назв жителів певного населеного пункту. Творення присвійних прикметників. Творення прикметникових форм від різних географічних назв. Основні способи творення дієслів, прислівників. Складні, складноскорочені слова, способи їх творення та написання. Рід і число іменників, їх стилістичні властивості. Відмінювання іменників. Ступені порівняння прикметників. Відмінювання прикметників. Розряди числівників за значенням, їх характеристика. Паралельне використання відмінкових форм числа. Відмінювання займенників. Явище прономіналізації. Правопис займенників.

утворює правильно форми вищого і найвищого ступеня порівняння якісних прикметників, відносні і присвійні прикметники; *знаходить* і *виправляє* помилки у правописі прикметників різних розрядів; *утворює* і *вживає* правильно відмінкові форми числівників; *знаходить* вивчені орфограми в числівниках, *пояснює* їх правопис; *аналізує* тексти щодо стилістичної ролі в них числівників; *складає* тексти, *створює* діалоги, використовуючи виражальні можливості числівників; *відмінює* правильно займенники різних розрядів; *помічає* і *виправляє* помилки в написанні і вживанні займенників; *аналізує* тексти щодо стилістичної ролі в них займенників; *створює* монологи і діалоги-роздуми з використанням виражальних можливостей займенника для розкриття задуму висловлювання; *визначає* основні способи творення дієслів, *редагує* тексти щодо заміни дієслів певного часу, способу; *виправляє* помилки у їх уживанні та правописі; *добирає* й комунікативно доцільно *використовує* дієприкметники та дієприкметникові звороти, дієприслівників та дієприслівникові звороти в мовленні; *складає* тексти, монологи, діалоги на певну соціокультурну, професійну тему з дієприкметниковими та дієприслівниковими зворотами, використовуючи їх виражальні можливості; *уміє* утворювати ступені порівняння означальних прислівників; *пояснює* способи творення прислівників;	Види, часи, способи дієслів. Особові, родові, числові форми дієслів, їх творення. Перехідні і неперехідні дієслова. Стан дієслова. Творення і правопис дієприкметників і дієприслівників. Дієприкметниковий та дієприслівниковий звороти. Морфологічні типи прислівників. Ступені порівняння означальних прислівників. Правопис прислівників і прислівникових сполучень. Мовленнєві помилки у вживанні прислівників і шляхи їх подолання. Правопис складних прийменників та сполучників. Перехід повнозначних слів у прийменники та сполучники. Правопис заперечних часток. Естетична цінність часток і звуконаслідувань.

визначає стилістичні функції прислівника в художніх і наукових текстах; *складає* тексти, *створює* усні й письмові висловлювання на певну соціокультурну тему, використовуючи прислівник як виражальний засіб мовлення; *складає* тексти, діалоги з урахуванням прийменникових і сполучникових засобів милозвучності; *редагує* тексти, при потребі замінюючи сполучники синонімічними; *відрізняє* вигуки від часток; *аналізує* тексти щодо ролі в них вигуків; *висловлює* своє ставлення до знайденої інформації; *висловлює* адекватні почуття і враження від почутого й прочитаного. *усвідомлює важливість* потреби пошуку інформації для розв'язання навчальних завдань і самостійної пізнавальної діяльності; **<u>інтерактивна (поведінкова) складова</u>** *організовує* й *планує* навчальне співробітництво з учителем та однокласниками; *демонструє* на уроках активність, ініціативність, відповідальність, комунікабельність, уміння налагоджувати стосунки під час групової діяльності. *ініціює* обговорення складних або суперечливих питань з теми; *сприймає* спілкування як цінність;*усвідомлює* значення ефективного спілкування; *проявляє* ціннісне ставлення до співрозмовників; *усвідомлює* необхідність продовження мовної освіти та самоосвіти, безперервного удосконалення мовних знань і вмінь.	

11 клас
Мовленнєва (комунікативна) змістова лінія

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	**Зміст навчального матеріалу**
Учень (учениця): *розрізняє* стилістику практичну і функціональну, з'ясовує стилістичні норми української літературної мови; *з'ясовує* особливості стилів мовлення, їх підстилі, основні жанри та характерні мовні засоби; *оцінює* текст з погляду його змісту, форми, задуму і мовного оформлення; *добирає* мовні засоби залежно від задуму висловлювання, стилю і жанру мовлення; *корегує* усне мовлення у процесі говоріння, враховуючи реакцію слухача; *виконує* стилістичний аналіз тексту; *добирає* із газет, журналів, підручників, художніх творів зразки різних функціональних стилів;	**Система функціональних стилів сучасної української мови (3 год.)** Поняття стилю мовлення. Норма літературної мови.
ознайомлений з дипломатичним, законодавчим, адміністративно-управлінським підстилями; *обирає* доцільну для ділового спілкування мовленнєву форму*; вдосконалює к*ультуру офіційно-ділового спілкування; *застосовує* орфографічні й пунктуаційні норми при створенні й відтворенні текстів офіційно-ділового стилю; *редагує* тексти офіційно-ділового характеру, в т.ч. власні;	**Офіційно-діловийстиль (14 год.)** Офіційно-діловийстиль: основні ознаки, підстилі, жанри, сфера використання, призначення. Лексичні, морфологічні, синтаксичні особливості, структура офіційно-ділових текстів різних жанрів. Написання ділових документів різних жанрів: автобіографії, заяви, характеристики, доручення, резюме, ділового листа, оголошення, розписки, індивідуального звіту. Мовний етикет ділової (телефонної) розмови. Особливості складання

веде ділову (телефону) розмову, готує монолог-пояснення до поданої інформації; *оформляє* документи для вступу у вищий навчальний заклад; *пише* характеристику, автобіографію, заяву, довіреність, розписку; *готує* індивідуальний звіт про роботу в літньому таборі, резюме, діловий лист, оголошення;здійснює самоконтроль, самооцінку, самокрекцію, використовує орфографічні і пунктуаційні норми при створенні і відтворенні текстів. *знаходить і характеризує риси* художнього стилю; *прослуховує* аудіозаписи текстів у виконанні майстрів слова для вдосконалення власної літературної вимови; *проводить* спостереження за звуковою, інтонаційною організацією художніх творів, *наводить* приклади використання в художніх текстах алітерації, асонансу, синонімів, антонімів, застарілих слів; *зіставляє* текст одного автора з близькими за темою і жанром творами чи уривками творів з метою вияву особливостей індивідуального авторського стилю; *готує* замітку, репортаж, інтерв'ю, статтю, кореспонденцію, рецензію, нарис, презентацію, рекламу, виступ, розгорнуту відповідь; *здійснює* аналіз текстів масмедіа, мови реклами, промов письменників, політиків, учених; *виявляє* типові недоліки тексту публіцистичного стилю,	повідомлення на електронному носії (електронна пошта). Мовленнєве спілкування в різних навчальних ситуаціях офіційно-ділового характеру. Етика професійного спілкування. **Художній стиль (15 год),** призначення, сфера використання і поширення, основні ознаки. Естетична функція мови у художньому творі. Джерела багатства і виразності українського мовлення. Синонімія як засіб художньої виразності. Особливості синтаксису художнього тексту. Монолог у художньому творі: звернений монолог, внутрішній монолог. **Публіцистичний стиль (14 год.)** Публіцистичний стиль, сфера його використання, призначення, основні ознаки. Лексичні, морфологічні, синтаксичні особливості публіцистичного стилю. Підстилі. Основні жанри публіцистичного стилю: нарис, замітка, репортаж, інтерв'ю, стаття, кореспонденція, рецензія. Презентація, реклама. Формування культури публіцистичного мовлення: способи привернення уваги,

уміє визначати тему виступу з урахуванням інтелектуального рівня слухачів, їхнього віку тощо; *добирає* матеріал з урахуванням особливостей формулювання теми, користуючись різними джерелами інформації; *працює* з довідковою літературою, складаючи бібліографію з визначених тем; *використовує* різні види запису зібраного матеріалу для підготовки до усного виступу; *складає* план виступу з ключових слів, виділяючи його основну думку; *будує* виступи з урахуванням оригінального вступу, переконливих аргументів, промовистого закінчення; *використовує* риторичні фігури з метою увиразнення мовлення та досягнення комунікативної мети; *веде* полеміку, дискусію, дебати, використовуючи полемічні прийоми, дотримуючись етики спілкування; з метою привернення уваги *застосовує* прийоми звертання, запитання, *апелює* до інтересів аудиторії; *добирає* найбільш доцільні виражальні засоби мовного оформлення; *редагує* підготовлений текст виступу, вдосконалюючи його зміст і мовне оформлення; *аналізує* аудіо-, відеозаписи виступу, *оцінює* власний виступ щодо задуму змісту і мовного оформлення; *здійснює* риторичний аналіз класичних зразків із сучасної практики ораторів.	принципи побудови, засоби структурування тексту. **Техніка підготовки ораторського виступу (12 год.)** Практична риторика. Добір матеріалу, його систематизація. Композиція ораторського виступу. Особливості побудови вступу, основної частини, закінчення. Добір аргументів і способів активізації мислення та емоційно-почуттєвої діяльності аудиторії. Види аргументації. Способи встановлення контакту зі слухачами. Мовні засоби оформлення тексту ораторського виступу залежно від мети спілкування й адресата мовлення. Вимоги до оратора. Постава, виразність міміки і жестів, їх природність, відповідність змісту викладу. Виголошення промови. Роль початкової фрази перед виступом. Вимоги до культури мовлення. Спілкування з аудиторією як творчий процес. Прийоми встановлення і збереження контакту з аудиторією. Техніка мовлення. Тональність виступу. Культура ведення дискусій, полеміки, дебатів професійного характеру.
з'ясовує сфери поширення, головне призначення, основні мовні стильові засоби конфесійного стилю;	**Конфесійний стиль (2 год.),** Сфери поширення і головне призначення. Церковні служби, молитва, повчання, проповіді; богослужбові книги, спілкування в конфесіях, культових

аналізує конфесійну лексику; *пояснює* значення архаїчної лексики, старослов'янізмів; *визначає* сферу поширення і призначення епістолярного стилю; *характеризує* мовностильові засоби епістолярного стилю; *ознайомлюється* з кращими епістолярними зразками культурної спадщини України; *готує* приватні, офіційні листи з використанням етикетних формул; *аналізує* мовні засоби листів видатних майстрів слова; *складає* лист на електронному носії	установах. Переклади Євангелія. Псалми Т.Шевченка. Основні мовні стильові засоби конфесійного стилю. Маркована (конфесійна) лексика. Старослов'янізми – мовна ознака конфесійного стилю. Інверсійний порядок слів. **Епістолярний стиль (2 год).** Сфера поширення і головне призначення епістолярного стилю. Основні мовні стильові засоби епістолярного стилю. Тематика листів. Офіційне й неофіційне листування. Побудова епістолярного тексту. Епістолярний етикет - невід'ємна складова української мовленнєвої культури. Електронне листування.

Види мовленнєвої діяльності

Учень (учениця):	**Сприймання чужого мовлення**
уважно слухає, розуміє зміст текстів діалогічного і монологічного характеру різних стилів, типів і жанрів мовлення, записаних на різних носіях, адекватно сприймаючи його основну думку, особливості побудови тексту і мовного оформлення; *користується* різними видами аудіювання залежно від ситуації спілкування; *робить* записи почутого; *визначає* власне ставлення до змісту; *виділяє* необхідну інформацію, *критично оцінює й інтерпретує* її.	*Аудіювання (слухання-розуміння)* текстів діалогічного та монологічного характеру різних стилів, типів і жанрів мовлення, записаних на різних носіях інформації, з метою підготовки до виступу, дискусії, полеміки, дебатів на професійну тему. Різновиди аудіювання (ознайомлювальне, вивчальне, критичне). Види запису почутого: докладний запис, тези, конспект, докладний і короткий план.
Учень (учениця): *користується* різними видами читання; робить записи (план, виписки, тези, конспект) у процесі читання;	***Читання* текстів** діалогічного і монологічного характеру, в т.ч. електронного, різних стилів, типів і жанрів мовлення.

удосконалює навички різних способів читання; *самостійно ставить* запитання під час читання; *оцінює* прочитане, висловлюючи власну думку; *виділяє* ключові фрази і слова; *визначає* актуальну інформацію у прочитаному.	Види запису прочитаного: докладний запис, конспект, тези, докладний і короткий план. Бібліографія. Визначення пізнавальної цінності прочитаного. Оцінка використаних автором мовних засобів, аналіз структури тексту. Аналіз мовних засобів щодо адекватності мети висловлювання, відповідності типу, стилю, жанру мовлення.
Учень (учениця): *готує в*иступ під час дискусії, статтю до журналу або шкільного веб-сайту, твір-роздум на морально-етичну тему в публіцистичному стилі за самостійно складеним планом, дотримуючись композиції, мовних, стильових особливостей та авторського задуму; *оцінює* текст з погляду його змісту, форми, задуму і мовного оформлення; *складає* план, тези, конспект, замітку, репортаж, інтерв'ю, анотацію на прочитане; *редагує* написане з урахуванням вимог до культури мовлення. здійснює конструктивний діалог зі співрозмовниками, дотримуючись правил мовленнєвого етикету та етичних норм; оформляє належним чином ділові папери; вдосконалює написане; *зберігає* авторську думку під час перекладу.	**Створення власного мовлення** *Говоріння.* Виступ під час дискусії (підготовлений і непідготовлений) на суспільну або морально-етичну теми. Доповідь на науково-популярну або морально-етичну тему. *Письмо.* Стаття до журналу або шкільного веб-сайту в публіцистичному стилі Твір-роздум на морально-етичну тему, професійну в публіцистичному стилі. Замітка, репортаж, інтерв'ю, анотація. План розгорнутого усного виступу на суспільно-політичну тему. Добірка запитань до відео-, прес-конференції. Доповідь для участі в лінгвістичній конференції. Редагування тексту професійної тематики. ***Ділові папери***:автобіографія, заява, характеристика, довіреність, резюме, діловий лист, оголошення, розписка, індивідуальний звіт, офіційний лист, акт. Протокол (складний). Резюме. Переклад текстів різних стилів, типів і жанрів мовлення.
Учень (учениця):	**Створення власних висловлювань** ***Діалогічне мовлення*** Діалог, складений відповідно до запропонованої ситуації, діалог — обмін

складає і *розігрує* діалог відповідно до запропонованої ситуації; діалог — обмін думками, враженнями; *самостійно визначає* тему діалогу і його зміст; *висловлює* свою думку, добираючи цікаві, переконливі аргументи на захист своєї позиції, у тому числі і з власного життєвого досвіду, змінюючи свою думку в разі незаперечних аргументів іншого; *володіє* різноманітними стратегіями і тактиками ефективної комунікації, що відповідають досвіду, інтересам, психологічним особливостям, для досягнення життєвих цілей; уміннями сприймати, аналізувати, зіставляти мовні явища і факти, коментувати, критично оцінювати їх під кутом зору нормативності, відповідності сфері й ситуації спілкування, достовірності; розмежовувати варіанти норм і мовленнєві порушення; *володіє* здатністю до мовленнєвої взаємодії, міжособистісного та міжкультурного спілкування та співпраці, до самоосвіти, саморозвитку завдяки спостереженню за власним мовленням, розвиває інтелектуальні й творчі здібності, навички використання мови для самореалізації та самовираження в різних галузях людської діяльності;здійснює самоконтроль, самооцінку, самокорекцію; *веде* ділову телефонну розмову, діалог, дебати на соціокультурну, професійну тему; *оцінює* текст з погляду його змісту, форми, задуму і мовного оформлення.	думками, враженнями (офіційна і неофіційна розмова); обговорення самостійно обраної теми. Діалог-полеміка, діалог-дискусія, самостійне визначення теми і змісту діалогу. Діалог на професійну тему. Телефонна ділова розмова. Дискусія з обстоюванням альтернативних поглядів. Дебати.
готує виступи та виголошує їх під час дискусії, привітальні, інформаційно-коментаторського характеру, добираючи мовні засоби	***Монологічне мовлення*** *(навчальні й контрольні види)* *Говоріння:*

залежно від мети спілкування і адресата мовлення; *добирає* мовні засоби залежно від задуму висловлювання, стилю і жанру мовлення; *корегує* усне мовлення у процесі говоріння, ураховуючи реакцію слухача; *редагує текст* виступу з погляду вимог до культури мовлення; *дотримується* основних правил українського мовленнєвого етикету; *оцінює* текст з погляду його змісту, форми, задуму і мовного оформлення; самостійно *створює* логічно структуровані зв'язні тексти; аналізує, висловлює власну думку про певну подію, ситуацію, прочитаний твір, переглянутий фільм (телепередачу).	Виступ на зборах, семінарах (підготовлений і заздалегідь не підготовлений). *Письмо:* Відгук про твір мистецтва, кінофільм (телепередачу) у публіцистичному стилі. Стаття до журналу або шкільного веб-сайту в публіцистичному стилі, Реферат на професійну тему.

11 клас
Соціокультурна змістова лінія

Учень (учениця): *аналізує* праці учених, готує доповіді, повідомлення про риторичні особливості слова; *складає* проект власної майбутньої професії, *описує* пошук перспективних шляхів розвитку Української держави; *усвідомлює* значення української мови як одного з головних чинників її самовиявлення і світосприйняття; *спроможний* критично оцінювати свої дії і вчинки, самобутньо мислить; *обґрунтовує* зв'язки ментальності української людини з іншими соціокультурними чинниками (родина, народ, нація, Батьківщина, держава);*створює* тексти з мовосимволами української державності;	**Українська мовна особистість і Україна** Слово як носій добра, істини й краси. Риторичний ідеал Ф.Прокоповича. Українська мовоментальність. Мовосимволи української державності. Концепти *милосердя, захисник, гідність, честь, свобода* в українській літературі, у масмедіа. Роль громадянина у відродженні і зміцненні української державності. **Українська мова і національна історія, духовна культура** Мова – носій культури народу-мовотворця

готує виступ до конференції, дебатів з проблем мовної культури, функціонування української мови в різних сферах суспільного життя; на основі проведеного опитування *аналізує* особливості мови жителів міста і села, *виступає* з повідомленнями про мову, суспільні події в країні у засобах масмедіа; на основі текстів історії, фольклору та художньої літератури *здійснює* історико-культурологічні коментарі до концептів української культури; *виступає* з презентацією, *укладає* етнолінгвістичні альбоми етнографічних районів України; *поглиблює* знання про історію, культуру свого регіону, відомості з історичної ономастики, топоніміки й мікротопоніміки. самостійно *опановує* художню літературу, різні види мистецтв з метою збагаченні й гармонізації внутрішнього світу; *проводить* дослідження, що стосуються вивчення українського фольклору і письменства у світі; *добирає* бібліографічний опис книг з актуальних філологічних проблем; *бере участь* у роботі з етнографічними колекціями; *готує* екскурсії, віртуальні подорожі, виставки з лінгвокраєзнавства; *сприймає, аналізує, оцінює* прочитані, вивчені чи почуті соціокультурні відомості про Україну й світ, *використовує їх* для досягнення певної пізнавальної, експресивної, комунікативної чи іншої мети;	Мовні знаки – концепти української національної культури. Мовосимволи *майдан*, *євромайдан.* Лінгвокультурні особливості етнографічних регіонів України. Родинно-етикетні, родинно-оздоровчі, родинно-громадські традиції, звичаї мешканців, що живуть поряд з українцями. Роль художньої літератури, мистецтва у збагаченні й гармонізації внутрішнього світу. **Українська мова і світ** Українська мова і міжкультурна комунікація. Збереження національного в період глобалізації. Відображення в сучасній українській мові культури інших народів. Взаємозбагачення мов як результат взаємодії національних культур. **Українська мова в Інтернет-джерелах** Філологічні, лінгвістичні Інтернет-сайти, блоги, соціальні мережі. Робота з вебсторінками мовознавців. Український лінгвістичний портал. Електронні бібліотеки. Електронні словники, довідники. Укладання власної електронної бібліотеки. Web-сайти шкіл. Web-форуми, телеконференції. **Українська мова – мова професії**

усвідомлює національно-культурні відмінності між народами й етносами; глибше *пізнає* культуру українського народу в діалозі інших культур; *розширює уявлення* про національну специфіку мовної картини світу, функції мови, взаємозв'язок мови і культури; *виявляє* особливості української мови на фоні інших у міжкультурній комунікації; *уміє* вилучати соціокультурну інформацію з різних джерел, *опановує* різні способи збору, узагальнення, систематизування лінгвокультурної інформації; уміє працювати з довідковими матеріалами, центрами української культури; *здійснює* етно-, соціолінгвістичні розвідки у словниках української мови; *виконує* самостійну пошукову роботу з етнолінгвокультури, соціолінгвістики, прагмалінгвістики, історії мови, теорії мовленнєвої діяльності; *готує* тематичні екскурсії, зустрічі, олімпіади, вікторини, ігри, конкурси; *укладає* тематичний словник-тезаурус; *опановує* цифрові технології з професійно орієнтованою метою; *володіє* сучасними методами пошуку, обробки, інтерпретації відповідної інформації; *користується* філологічними, лінгвістичними Інтернет-сайтами, електронними словниками, довідниками; бере участь у вебфорумах, *працює*з вебсторінками мовознавців; *бере участь* в вебконференціях;	Концепт «сродної» праці у художній літературі. Кроки до успіху. Учення Григорія Сковороди про «сроднупрацю» й розвиток сучасної особистості людини. Життєвий і професійний вибір особистості.

укладає власну електронну бібліотеку.	
Тематика висловлювань учнів Висловлювання з власного досвіду, з родинного, шкільного, літературного, мистецько-культурного, суспільно-громадського життя.	**Тематика текстів** Герої, що залишилися з нами назавжди. Мова – носій культури народу-мовотворця Мова – це історична пам'ять народу Мова народу – відображення Батьківщини і духовного життя народу (К.Ушинський). Мова росте елементарно, разом з душею народу (І.Франко) А слово – струм. А слово – зброя. А віще слово – вічове (Л.Костенко)

Наскрізні лінії

1. Здоров’я і безпека.
Мова і національна безпека країни.
Екологічна безпека і здоров’я людини.
Здорове харчування.
Родинний відпочинок і спорт.

2. Громадянська відповідальність.
Відповідальність українців за долю своєї мови, свою родину, країну.
Громадянський обов’язок і соціальна відповідальність.
Захист Вітчизни.
Громадянські цінності. Патріотизм.
Громадянське суспільство.

3. Екологічна безпека і сталий розвиток.
Соціальний та екологічний розвиток суспільства.
Цілющі скарби землі.
Відповідальність у сфері охорони довкілля.
Екологічна відповідальність.
Екологічна просвіта.
Екологія мови.

4. Підприємливість і фінансоваграмотність.
Інноваційність і гуманність як передумова успіху.

Корисні звички.
Підприємливість і довіра. Пунктуальність